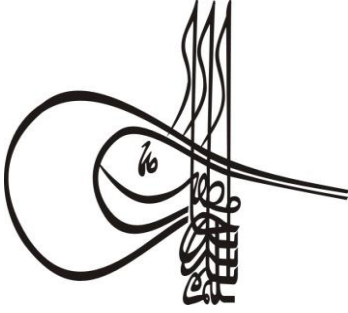

Turkish Studies

Volume 13/5, Winter 2018, p. 511-546

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.12964>

ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY

Research Article / Araştırma Makalesi

Article Info/Makale Bilgisi

✍ Received/Geliş: Ocak 2018

✓ Accepted/Kabul: Mart 2018

👤 Referees/Hakemler: Prof. Dr. Mesut ŞEN – Prof. Dr. Necip Fazıl DURU – Yrd. Doç. Dr. Bünyamin SARIKAYA

This article was checked by iThenticate.

KİŞİ ADLARI ÜZERİNE DİLBİLİMSEL ÇALIŞMA (ULUPAMİR MAHALLESİ ÖRNEĞİ)*

Rabia Şenay ŞİŞMAN**

ÖZET

Van-Erciş İlçesi Ulupamir yerleşim biriminde yaşayan Kırgız Türkleri’nce kullanılan kişi adlarının tercih sebepleri üzerinde baskın etkenlerin tespitini yapmak; farazi sayılsa da elde edilen verileri söz anlam ilişkisi içinde tanımlayabilmek ve yapı-anlama yönelik değerlendirmelere tâbi tutmak bu çalışmanın birincil amaçlarını teşkil etmektedir. 1990-2015 yılları arasında sarf edilmiş kişi adları olarak sınırlandırılmış çalışma çerçevesi içinde ve ad koyma başlığı altında, bu yöredeki sosyo-kültürel yapının izleri takip edilmiştir. Ayrıca özel ad-varlık arasındaki ilişkide yerel kültüre özgü çeşitliliği belirli kılabilmek ve kullanımda olan Türkçe kökenli kişi adlarında anlamdan bağımsız görülen düzensiz ses olayları ile ilgili belirlemelere vurgu yapabilmek incelemenin ikincil amaçlarını oluşturmaktadır.

Özel isimlerin tek olan ve tam benzeri bulunmayan varlıkları nitelemek için kullanılan ve ismi oldukları varlıklarla aralarında gerçek bir ilgi bulunmayan; karşılıklıları varlıklar için sadece ilgili kimselerce fark edilebilen bir anlam ifade eden, etiket şeklindeki isimler olduğu (Ergin, 2000)¹ bilinmektedir.

Dil çalışmalarında genellikle filoloji incelemeleri içinde yer alan özel ad çalışmaları, son dönemlerde, bilhassa, dil coğrafyası, sözcük tarihi ve lehçebilim alanlarındaki gelişmelerle birlikte yepyeni bilimsel inceleme dalları ve yöntemleri edinmiştir (Aksan, 1982: 94). Bu itibarla Ulupamir Mahallesi’yle ilgili kişi adı incelemesinde ortaya çıkacak verilerde sosyolojik, kültürel, psikolojik eğilimlerin adlandırma tercih ve geleneği üzerindeki belirleyicilik rolünü görebilme; edinilmiş yeni sosyal tavırları dil malzemesinden okunabilir kılma gibi bazı hususların, dil ile ilgili

* Bu Çalışma, Muş Alparslan Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimince Desteklenmiştir. Proje Numarası: BAP- MŞÜ16-EMF-G03/2018

** Yrd. Doç. Dr., Muş Alparslan Üniversitesi Türkçe Eğitimi ABD, El-mek: rabsis68@gmail.com

¹ “Has isimler tek olan diğer varlıklar içinde tam bir benzeri olmayan varlıkların hususî adlarıdır. Has isimler tek olan, tam bir benzeri bulunmayan varlıklara muhiti tarafından hususî olarak, sun’î olarak verilen takma isimlerdir”

yapılacak çeşitli çalışmalara olumlu bakış açıları kazandıracağı düşünülmektedir.

Anadolu topraklarına Kırgız Türklerince aktarılan değerler birikimi kaybolmadan bu zenginliğin hâl bilgisine, toplumun hafızası demek olan dil açısından ulaşma çabası, Ulupamir'e özgü kültürel mirasın özünü ve çeşitlilik katkısını, muhafazaya hizmet edecektir.

Anahtar Kelimeler: Adlandırma geleneği, Ulupamir Mahallesi-Kırgız Türkleri, dil bilimi, kişi adı, özel ad.

LINGUISTIC STUDY ON PROPER NOUNS (ULUPAMIR NEIGHBORHOOD EXAMPLE)²

ABSTRACT

This study is about the proper nouns that originate from common nouns and it is built around a community that is called Krygyz Turks who lives in Van Province- Erciş District, Ulupamir Village. The main concerns of the study are: to determine the principal factors of the proper noun choices among Kyrgyz Turks between the years of 1990-2015, to be able to identify and evaluate the data -however hypothetical it is accepted- on the basis of word- meaning and structure- meaning relations. Unveiling the effects of the name choice process on the socio- cultural structure in the aforementioned region, explaining the proper noun- entity relations and if existent trying to uncover their correlations; sharing the findings about the irregular phonological changes that are independent from the meanings in the Turkish rooted person's names that are used in the region can be listed as the subheadings.

It is known that the proper nouns are label like names that are used to characterize the entities that don't have an equivalent or resemblance with another entity and it is also known that they don't have a correlation with the entity; they only make sense to the people who are in relation with the entity (Ergin, M.:2000)³. Studies of the past can make sense of today to some degree, it is necessary to have contemporary interdisciplinary researches to be able to keep up with the constant change and development.

Among language studies proper noun researches usually are categorized within philological studies, however it has recently acquired new scientific research branches and methods especially with the developments concerning linguistic geography, word history and dialectology (Aksan, 1982: 94). For this reason it is thought that it would have positive effects on the researches about linguistics to bring into attention the sociological, cultural, psychological reasons behind a proper noun choice and how these reasons shed light onto community's approach. It is also deemed important to compare the old-new

² This Study was supported by Muş Alparslan University Scientific Research Projects Coordination Unit. Project number: BAP- MSU16-EMF-G03/2018

³ "Proper nouns are the nouns that are given to entities that are one of a kind in between other entities. Proper nouns are sort of like nicknames that are given specially and artificially to unique entities from their environment".

inclinations in the naming traditions among the locals of the region and discovering the new social acquisitions from the linguistic data.

This study will serve to the protection of the cultural richness that is carried into our age and into Anatolia via Kyrgyz Turks through the memory of the people, through the language. It can be said that this cultural heritage that kept it itself alive with the aid of language will keep preserving its core. I would like to thank the authorities of Mus Alparslan University for supporting this project.

STRUCTURED ABSTRACT

"Language is an institution that is related with and that also constitutes the humans, society; science, art and technique that can't be separated from humans and society." (Aksan, 1987). The development of language which is open to research from different disciplines can be followed via the language areas such as sound, form, meaning and syntax. One of this language areas is the linguistic study called onomasiology and it is the study that deals with the names of all the livings, objects, notions and in other words all the things that we perceive in our environment (Sakaoğlu, 2001: 9)⁴.

Even though the expression "The relationship between signifier and signified is arbitrary (Saussure, 1998: 111) is commonly accepted the argument about the relationship between sound and meaning that goes back to Ancient Greece is still argued today. It is known that the first finding about this issue was made by Plato. It is seen in *Cratylus* by Plato that Socrates argues with his two students whether there is a relation based on similarities between the object names and objects. The thought of Plato that is the correlation between object and names is motivational takes a different turn at the beginning of the 20th century when Saussure defines the relation between the signifier (letters) and the signified (meaning) as arbitrary (1998:114). Because this statement brings an opposite view to Platonic thinking. During the same century the Platonic thinkers Otto Jerpersen and Edward Sapir based on the notions "wide and close" and the vowels that are associated with these notions thought that there might be a correlation in word formations. In other words they put forth that the vowel /a/ is associated with wideness and the vowel /i/ with closeness and that a relation between voice units and objects is possible. To prove this thesis they made an experiment with the English speakers in which they told the subjects that there are two words meaning table one of which is "mal" and the other is "mil" and they asked them which of these two words can be associated with big/wide table and small/ narrow table; it is seen that the majority of the subjects chose "mal" for big/wide table and "mil" for small/ narrow table (Svantesson, 2017). Without a doubt new data from the linguistic studies will develop the thesis that provides correct evidence.

Names are the chosen words of the approaches that are made with presuppositions. Various sounds that have been shaped through centuries with the characteristics of social tendencies have become the names of the entities within the traditional frames of sound- meaning

---

⁴ Anthroponomy, one of the sub-branches of onomasiology deals with the names of human beings.

structure. Person's names which we can identify as the etiquettes that defines an individual in his/her socio-cultural relations (Ergin, 2000: 290) are the core of the social structure with their sound formations as well as them being the alphabetical code behind the civilization thought. For instance "In 19th century U.S the name Hacı Ali which is a common name in Islamic culture becomes 'Hi July' that raises smiles and this gives us important clues about U.S' cultural interpretation types. There is an acceptance and a denial here. The events that follows as an Ottoman preserving his Muslim identity while staying in USA and starting a family there is the acceptance whereas his name turning into 'Hi July' is an unexpected example of the interpenetration of Islam and US cultures." (Kalin 2016: 331)

2. Purpose

Purpose of this study is to determine the person's names that are registered to Van province, Erciş region, Ulupamir neighborhood; to examine these names from language- structure- meaning perspectives and paying attention to grammatical aspects of the names while also underlining this naming process.

3. Method

This study is carried out with survey and interviewing models and the focus group of this research was the neighborhood's people.

4. Target Population

Population of the Krygyz Turks that are residents of the Ulupamir neighborhood consists of 785 men and 749 women, in total 1534 people; according to 2015 data from the TUIK address-based population registration system. A sample group is formed from this target population by random choice.

5. Results

This research is about person's name that are used in Ulupamir Krygyz dialect which is a part of Ichkilik dialect of Kyrgyz southwest dialects. The material that contains the names of the residents of Ulupamir neighborhood which is 32 km away from Van- Erciş region is obtained from the voters list of 2017 constitution referendum. With this document names of the adults aged 18 and above from the target population are acquired and they are taken as they are in register.

When person's names are separated as one word and compound word it is found out that women's names that are one name are 218, and the names that are compound or noun phrases are 166; men's names that are one name are 201 while compound names or noun phrases are 301.

6. Conclusion

In this study, which deals with the person's names in Ulupamir Krygyz dialect, the contemporary inclinations in naming traditions and the social changes' and developments' effects on this process are evaluated. When interpreting the naming traditions the in regard to dominant sounds in Ulupamir dialect the structures of the person's names are examined.

Because of the interactions of the Ulupamir Kyrgyz dialect with the Turkish language there are some differences between this dialect and the Ichkilik dialect from Pamir region. One of the most important of this interaction during the period spent distant from Pamir is that the youth not only uses their mother tongue but also the standard language of the land. Because of the historical and political processes that Kyrgyz - Ichkilik tribe went through Ichkilik dialect is effected both from Uzbek, Uighur and Qarluq Turkish and as some other southwest Kyrgyz dialects from Arabic and Persian as well (Kılıç, 2003: 81).

With the changing socio-economic structure the will to have an only child while also tendency to give two names increased. Especially with the indecisiveness of the nuclear family to name their child, names are chosen with the suggestion of both parents which led to most of the children having two names on their ID's in the last ten years in Turkey (Yavuz, 2014)⁵. When comparing this with the results of the study it is seen that it isn't completely true which may be indicating that the traditional family structure of the Ulupamir people are still intact.

Attacks and invasion that a nation goes through and the forced mass migration following these and the different geographies and geopolitical conditions inevitably changes the person's names and naming traditions from past till present. It may mean that there is some type of mutuality in thoughts and emotional fabric of the names when the social and family structures and the religion of the inhabited land is integrated by the people. But this is only partly true for person's names. Because the common social psychology that takes its power from religion and tradition may not be able to create a common ground for language's sound structure though it can create common notions and symbols. However this doesn't indicate a separation on the other hand it shows a richness that Anatolia gained from the Middle Asia Turkish language.

This richness which is one of the main attributes of a Krygyz identity is not too far away from losing its diversity in our present day. For this reason in order to evaluate this loss from its origins making such field surveys about cultural heritage in their own place may be seen crucial.

In this research we tried to classify the person's names that are the alphabetical codes of the socio-cultural trails in the frame of linguistics. The aim was to contribute to the protection of the Ulupamir's cultural heritage and diversity without being a mere spectator to loss of the values passed by Krygyz Turks to the Anatolia. Our purpose was to contribute to the Turkish onomasiology studies.

Keywords: Naming tradition, Ulupamir Neighborhood- Krygyz Turks, linguistics, person's name, proper noun

1. Giriş

“Dil insan, toplum, insan ve toplumdan ayrı düşünülemez olan bilim, sanat, teknik gibi bütün alanlarla ilgili, aynı zamanda onları oluşturan bir kurumdur” (Aksan, 1987). Çeşitli disiplinlerce incelemeye açık olan dil müessesesinin gelişimi ses, biçim, anlam, söz dizimi gibi dil

⁵ “It is not right to give your baby two names” <http://www.milliyet.com.tr>

alanları üzerinden takip edilebilir. Bu dil alanlarından biri ad bilimi şeklinde nitelendirilen dil bilim alanıdır ve canlıların, nesnelerin, kavramların bir diğer ifadeyle çevremizde algıladığımız her şeyin adıyla ilgilenen bilimdir (Sakaoğlu, 2001: 9).⁶

“Dil biliminde, göstereni gösterilenle birleştiren bağ nedensizdir” (Saussure, 1998:111) ifadesi, genel kabul görmüş olsa da, ses ve anlam ilişkisine yönelik Eski Yunan dönemine dek uzanan tartışmalar günümüzde de devam etmektedir. Konuyla alakalı ilk saptamanın Platon tarafından gerçekleştirildiği bilinir. Platon’un *Cratylus* adlı yapıtında Sokrates, nesnelerin adlarıyla nesneler arasında benzerliğe dayalı bir ilişkinin olup olmadığı hususunu iki öğrencisi ile tartışır (Ohala, 1997: 98). Platon’un nesne-ad arası nedenli saydığı ilişki durumu, 20. yüzyılın başlarında, gösteren (ses işaretleri, harfler) ile gösterilen (anlam) arasındaki ilişkinin saymaca yani nedensiz olduğunu ifade eden modern dilbilimci Saussure (1998: 114) ile farklı bir boyut kazanır. Çünkü bu ifade, Platoncu düşüncenin tersine bir gerçeklik sunmaktadır. Aynı yüzyılda Platoncu düşünürlerden, Otto Jerpersen ve Edward Sapir “küçük ve büyük” kavramlarından hareketle, bu kavramlardaki ünlü sesbirimlerinin nitelikleri arasında bir ilgi olabileceğini, yani /a/ ünlü sesbiriminin genişlikle, /i/ ünlü sesbiriminin ise küçüklükle ilişkilendirilebileceği tezini diğer bir ifadeyle sesbirimlerle nesneler arası niteliksel uyumun mümkün olabileceğini ortaya koymuşlardır. Bunun için İngilizce konuşan deneklere farklı boyutlarda iki masa türünün adı olduğunu belirttikleri “mal” ve “mil” kelimelerinden büyük/geniş masa ile küçük/dar masa adlarının hangilerine ait olabileceğini sormuşlar; deneklerin büyük bir çoğunluğundan, “mal”ın büyük/geniş masaya; “mil”in de küçük/dar masaya verilmiş olabileceğine dair cevaplar almışlardır (Svantesson, 2017). Kuşkusuz dil bilimi araştırmalarından elde edilecek yeni veriler, sahih delillerle temellendirilmiş tezleri geliştirecektir.

Adlar, ön kabulde oluşmuş yaklaşımların tercih edilmiş sözcükleridir. Yüzyılların damıttığı türlü sesler, toplumsal eğilimlerin karakteristik özellikleriyle harmanlanmış, çoğu zaman geleneksel çerçevenin izin verdiği bir ses-anlam yapısıyla, varlıkların ön adları olmuştur. Bireyi sosyal ve kültürel alış verişlerinde tanımlayan *etiket şeklinde* (Ergin, 2000: 290) nitelendirebileceğimiz kişi adları, bünyesindeki ses oluşumları yanı sıra, ardındaki medeniyet düşüncesinin alfabetik kodu olma özelliği ile âdeta toplumun yapısal nüvesidir. Mesela “İslam kültüründe son derece normal bir isim olan Hacı Ali isminin, 19. yüzyıl Amerika’sında insanları gülümseten ‘Hi July’ haline gelmesi Amerika’nın kültürel algılama biçimleri hakkında bize önemli ipuçları vermektedir. Burada bir kabul ve red vardır. Bir Osmanlının Müslüman kimliğini muhafaza ederek Amerika’da kalması, aile kurması, müslüman olarak ölmesi şeklinde tezahür eden silsile kabuldür; isminin ‘Hi July’ haline gelmesi ise İslam ve Amerikan kültürlerinin beklenmedik tedahülüne örnek teşkil edecek niteliktedir”(Kalın 2016: 331).

Türklerin ad verme ile ilgili ritüelleri ana yurtta tarih sahnesine çıktıkları devre dek uzanan bir geçmiş ve bu geçmişle ilgili birikimleri barındırır. Tasarruf edilmiş hayvan adları, tabiat kaynaklı adlandırmalar, târihî adlar genel itibarıyla kendi dönemlerinin yaşam alışkanlıklarını, din görüşünü ve kültür birikimini yansıtır. Dünyayı algılayış biçimi ile dil arasındaki bağın adlara ilişkin takibinde, eğilimlerin belirlenmesi için söz konusu bu birikimin günümüze ait izdüşümlerini belirlemek mümkündür.

Kişi adlarında kullanılan kelimelerin Türkçe kökenli olmalarının yanı sıra bilhassa inanç etkisiyle farklı dil ve kültürlerle ait de olabilmektedir. *Havva, Meryem, Rabia, Zeliha, Hasan, İbrahim* gibi adlar dinî kaygılarla verilmiş yabancı kökenli adlandırmalardır. Din büyüklerinin adı olması sebebiyle çocuklara verilen *Ali, Mehmet, Ebubekir* gibi adların çoğu, aile büyüklerinin adları olması dolayısıyla da verilebilmektedir. Ad koymada, dinî kaygı ile ataya saygı olguları ayrıştırılamaz şekilde iç içe geçmiştir.

⁶ Ad biliminin alt dallarından anthroponymie- anthroponymy kişi adlarıyla uğraşır. a. g. e., s. 10-11.

Örneklem grubu olarak tercih edilmiş olan Kırgız Türkleri, Pamir Yaylası'ndan yaşadıkları yer olan kendi adlandırmalarıyla Ulupamir Mahallesi'ne iskâna tâbi tutuldukları zamandan itibaren geçen süre zarfında yaşam geleneklerine bağlı kalmak gayretinde bulunsalar da sosyo-kültürel ve siyasal gel-gitlerle boyut değiştiren hayat şartları Ulupamir Mahallesi halkına ya İstanbul'a gitme ya da Kırgızistan veya Afganistan'a geri dönme seçeneklerini düşündürmektedir. Bu göçlerin bölgenin kültür dokusuna etkisi şüphesizdir. Bu bağlamda sosyo-kültürel gelişim ve değişim ile isimler arasında kurulacak ilişkilerin, yapı-anlam bağlamında ele alınmasının, bu sürecin kazanç/kayıplarına dair farkındalık yaratacak sonuçlar sergileyebileceği düşünülmektedir. Çünkü "her millete has, târih içinde tekrarlanan görenek, gelenek, âdet, örf gibi unsurların hepsinin bileşkesinden müteşekkil olan" sosyo-kültürel yapı (Nirun, 1990) içinde toplum hayatına hem genel hem de yerel düzeyde tesir eden sosyal hareketlerin izlerinin sürülmesi mümkündür. Bundan dolayı geleneksel sayılabilecek ad verme eğilimleri de idrak edilen toplumsal süreçlerin canlı delillerinden kabul edilebilir.

3. Amaç

Çalışmanın amacı Van Erciş nüfusuna kayıtlı Ulupamir Mahallesi halkında kullanılan kişi adlarının tespitini yapmak; bu adları dil-yapı-anlam özellikleri açısından incelemek ve bu sayede bahsi geçen ad verme geleneği yanında Ulupamir kişi adları gramer özelliklerine dikkat çekmek; 1990-2015 yılları arasında kişi adlandırılmalarında varsa değişen tutumları sunmak ve tespit edilen farklılaşmaları ya da varsa benzeşmeleri sosyo-kültürel yaklaşımla açıklayabilmektir. Bunlara ek olarak Ulupamir kişi adlarında en fazla tercih edilen isimlerin belirlenerek Türkiye kişi adları sıklık oran sonuçlarıyla kıyaslanması gerçekleştirilecektir. Söz konusu çalışmaya yönelik uygulamalar, ad taraması ve anket sonrası elde edilen doküman üzerinden dile ait incelemeler yoluyla aşamalandırılmıştır.

4. Yöntem

Anket ve görüşme modeline dayalı ve ağırlıklı olarak betimsel bir çalışma ile gerçekleştirilen incelemenin birinci aşamasında, araştırma sonuçlarını genellemek istediğimiz bütün demek olan belli bir evrenden yani dar anlamda Ulupamir Mahallesi halkından belli kurallara göre seçilmiş ve seçildiği evreni temsil yeterliliği kabul edilen küme anlamındaki örneklem (Karasar 2014: 110), (1054 kişilik) çerçevesi üzerinden, rastlantısal seçme işlemi ile örnekleme işlemi yapılmıştır.

5. Evren

Çalışma kapsamındaki Ulupamir Mahallesi'nde ikamet eden Kırgızların nüfusu 2015 TUIK Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi verilerine göre 785 Erkek ve 749 Kadın olmak üzere toplam 1534 kişidir. 288 haneye sahip olan nüfusun yaş gruplarına göre dağılımında çocuk ve gençlerin (05-19 yaş grubu) yoğunluğunun görüldüğü tablo şu şekildedir:

Tablo 1: Evren.

01-04 yaş grubu arası 121 kişi;
05-09 yaş grubu arası 137 kişi;
10-14 yaş grubu arası 177 kişi;
15-19 yaş grubu arası 197 kişi;
20-24 yaş grubu arası 140 kişi;
25-29 yaş grubu arası 140 kişi;
30-34 yaş grubu arası 116 kişi;
35-39 yaş grubu arası 64 kişi;
40-44 yaş grubu arası 89 kişi;
45-49 yaş grubu arası 75 kişi;
50-54 yaş grubu arası 66 kişi;
55-59 yaş grubu arası 73 kişi;
60-64 yaş grubu arası 62 kişi;
65 ve üstü yaş grubu arası 123 kişi

Kaynakça: TUIK (2015)

Dünyanın en uzun sıradağlarından olan ve Kar Yurdu (Vaman, 2004) anlamına gelen Himalayalar ile Karakurum, Tanrı ve Hindukuş Dağları'nın kesiştiği bölgede yer alan ve Pamir Düğümü olarak bilinen Kuzey Sibirya ve Orta Asya arasında yurt edinilen bölgeden, evvela Pakistan'a göç eden bir müddet sonra da davet üzerine Anadolu'ya gelen Pamir Kırgızları, 3 Ağustos 1982'de geçici olarak bir kısmı Van'ın Karagündüz Köyü'ne, bir kısmı da yine geçici olarak dağınık hâlde Malatya'ya yerleştirilir. Kaynaklara göre 2641 sayılı kanunla Türkiye'ye kabul edilen Kırgızlardan 298 ailenin 202'sinin Erçek Gölü kıyısındaki Karagündüz köyünde diğer 96 ailenin ise Malatya ile merkez ilçe Yeşiltepe köyünde geçici iskânla yerleştirilmesi ön görülmüştür. Van ili Erciş ilçesi dâhilindeki Altundere Tarım İşletme Müdürlüğü'ne ait yaklaşık 34.400 dekarlık alan planlanan projenin tamamlanmasına dek iskâna açılmaz ve Kırgızlar geçici yerleşim bölgelerinde yaşamlarına devam ederler. 1987 yılında bir araya gelen ve bir köy yaşamına başlayan Kırgız Türkleri gerekli yasal ve fiziki düzenlemelerin ardından önceki adı Altundere olan Ulupamir Mahallesi'ne kalıcı olarak ikamet ettirilir.

Kırgızların kavim ya da ulus adlarının kökeni hakkında çeşitli görüşler vardır. Ligeti'ye göre Kırgız adı, *kır* ile *gez* kelimelerinden meydana gelen bir adlandırmadır (Ligeti, 1925: 236).⁷ Pulleyblank'a göre Kırgızlar M.Ö. II. yüzyıla ait metinlerde "Gekun", daha önceki yüzyıla ait kaynaklarda "Jiankun", VI. yüzyıla ait kaynaklarda "Qigu" ve "Hegu", VI-VIII yüzyıl kaynaklarında ise "Jiegu" adıyla anılmaktadır. Ligeti (1925: 238-240), Kırgızların kavim adlarının bazı Moğol kabileleriyle ilişkilendirilmesini bu topluluğun Türk-Hun birliği içinde yer almaları sebebine bağlar. Kırgızlar yaklaşık 300 yüzyıl boyunca bu birlik içinde bulunmuşlardır (turktarihim.com²⁰¹³). Bir araştırmada, Pulleyblank /+Iz/ şeklindeki çoğul ekinin getirilmesiyle yapılan kelimenin *kırk kabile* anlamı ile kullanıldığını ifade etmiştir (Pulleyblank, 1990). Gömeç, Türklerde topluluk adı olan kavim adlarının konulurken sayı ile düşünüldüğü eğilimine uygun olarak *Kırgız* adının *kırk* sayısından çoğul anlamında bir kelime olduğunu işaret eder (2011: 5-6).

Alimova (2011: 12), Kırgız Türkçesi ile ilgili tez çalışmasında Kırgızların Orta Asya'nın değişik bölgelerinde yaşamış en eski boylardan biri olduğunu belirtir. Çeşitli Çin kaynaklarında Kırgızların dağlık bölgelerde yaşayan, hayvancılıkla geçimini sağlayan, güzel atlara sahip bir kavim olduğu beyan edilmiştir.

Kişi adlarını konu edinmiş bu çalışma, Kırgız dilinin güneybatı ağzı grubuna dâhil olan İçkilik ağzına bağlı Ulupamir Kırgız ağzında kullanılmakta olan kişi adları ele alınmıştır. Van-Erciş ilçesine 32 km uzaklıkta bulunan Ulupamir Mahallesi sakinlerinin son 30-25 yıl aralığında yaşayanların adlarını içeren içeren bilgi 16 Nisan 2017 Anayasa Referandumu Seçmen Listesi'nden elde edilmiştir. Bu doküman ile 18 yaş ve üstü, evren kapsamında kabul edilmiş mahalle halkı kadın ve erkek adları elde edilmiş ve bu belgedeki ön adlar nüfusta geçtiği şekliyle ele alınmıştır.

Ulupamir kişi adlarında en fazla tercih edilen isimlerin belirlenerek Türkiye kişi adları sıklık oran sonuçlarıyla kıyaslanması için toplulukla ilgili olarak 1990-2015 yılları dikkate alınmış; tüm Türk halkı için ise TÜİK 2016 (ADNKS⁸) araştırma sonuçları kullanılmıştır.

Kırgız isimlerinin yapı ve anlam bakımından analizi için Clauson Etimolojik Sözlüğü ile Türk Dil Kurumu; Kişi Adları, Derleme ve Kırgız sözlüklerine ve Türkçenin Grameri (Banguoğlu, 1974) ile Pamir Ağzı üzerine yapılmış bir tez çalışmasının sözlük kısmına (Pekacar, 1995) başvurulmuştur. Adı geçen kaynaklarla beraber, üniversite öğrencisi üç⁹, iki lise son sınıf öğrencisi kız ve iki orta yaş ile bir tane orta yaş üstü ev hanımından oluşmuş kılavuz kişilerin anlatımları, çalışmanın şekillenmesinde etkili olmuştur.

⁷ "‘kır gez’ ya’nî sen de dağları kırları gez diyerek koymışlardır”

⁸ Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi

⁹ Sağlık Yüksek Okulu, Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü ile Sosyoloji Bölümü öğrencileri.

6. İnceleme

Mahalle halkı kişi adları 16 Nisan 2017 Anayasa Referandumu Seçmen Listesi verilerine göre belirlenmiştir ve bu çalışmanın evren grubunu teşkil etmektedir. İlgili grupta bulunan adlardan bir bölümü çalışmanın ekler bahsinde yer almaktadır¹⁰.

Evrenden rastlantısal olarak seçilen örneklem grubunun somutlaştırılması amacıyla göç, meslek, gelir durumuyla ilgili veriler, tablo ve analizler eşliğinde öncelikli olarak sunulmuştur. Örneklem grubunda yer alan isimler ve bu isimlerin konuluş sebepleri, anket aracılığıyla sorgulanmıştır. Cevapların oluşturduğu *örneklem grubu ad listesi*¹¹ ve *ad koyma* sebepleri, ad tercihindeki eğilimlerin yorumlanması aşamasında kullanılmıştır.

Kişi adlarının yapı-anlam çözümlemeleri, seçmen listesindeki kişi adları ile örneklem grubuna dâhil olanların kişi adları ve bu grubun verdiği cevaplar doğrultusunda oluşmuş diğerk ad listeleri incelenerek yapılmıştır. Diğerk ad listeleri *beğenilen adlar* ve *değıştirmek mümkün olsa konulması düşünülen adlar* başlıklarıyla yöneltilmiş anket sorularının cevaplarıyla oluşturulmuş listelerdir.

Grubun demografik yapısıyla ilgili bilgiler ve ilgili yorumların ardından, ön adlar anlam bakımından ele alınmış; ad koyma geleneğindeki başlıca eğilimler “tercih sebebi” başlığı altında ve örneklem grubunun cevaplarının çizdiği sınırlamalarla tasnif edilmiştir. Kadın ve erkek kişi adları, alfabetik sıra ile yalın veya kalıplaşmış sözlük kelimesi ya da kalıplaşmış ek/kelime almış birleşik kelime olarak tekrar düzenlenmiş, bunun ardından adlar, alfabetik düzen gözetilerek, yapısal bağlamda kök-ek durumu ve kelime bilgisi başlıklarıyla verilmiştir. Türkçe kökenli kişi adları yapılarına göre incelenirken ek seçimi ve kelime çeşitleri açısından ele alınmıştır. İnceleme sonuçları değerlendirilerek, Uluşamir Mahallesi kişi adı tercihleri yapı-anlam çözümlemeleriyle yansıtılmaya çalışılmıştır.

7. Bulgular ve Yorum

7.1. Tablolar ve Analizler

Doğru Türkistan, Afganistan ve Batı Türkistan’a sınır olan ve Türkistan denilen coğrafi konumun merkezinde yer alan Pamir’de yaşayan Kırgız Türklerinin mecburî göçleri Altındere (Uluşamir)’de nihayete ermeden evvel halk, Sovyet işğali sonrası komşu ülke Afganistan’a oradan da savaş sebebiyle Pakistan’a nihayet 1982’de Türkiye devletinin davetiyle önce Malatya, Van ve çok az bir kısmı da Adana’nın farklı bölgelerine yerleştirilmiş; bir yıl sonra da Van-Erciş’e bağlı, göçmen Kırgız halkının isteğı doğrultusunda Uluşamir Mahallesi olarak değıştirilecek, Altındere Köyü’ne kalıcı bir şekilde iskân ettirilmiş ve böylece bir göçer köyü¹² kurulmuş olur.

20. yüzyılın ikinci yarısında yaşanmış bu göç sonrası günümüzdeki mahalle nüfusunun neredeyse yarıya yakın kısmı Uluşamir’de doğmuştur. Aşağıdaki tabloda bu durum yaş açısından ortaya konulmakta ve takip eden tablolarda geçmişte göçün hangi tarih aralıklarında yaşandığına dair tespitler yer almaktadır.

%72 pay ile göre örneklem grubunun çoğunluğu 1982’deki göç ile yerleşmiş ailelere mensuptur.

¹⁰ 508’i geri kalanı erkek olmak üzere 1066 kişilik seçmen listesinden bir bölüm çalışmanın sonunda Ekler’de yer almaktadır.

¹¹ Bu listeden bir bölüm Ekler’de yer almaktadır.

¹² 6360 sayılı Büyükşehir Yasasıyla belediyelerin sınırları genişletilmiştir. 2014 Mahalli Seçimleri’yle birlikte hayata geçirilen yasanın en önemli sonuçlarından biri köylerin mahalleye dönüştürülmesidir. Uluşamir köyü de aynı düzenlemeyle mahalle statüsüne geçirilmiştir (nufusune.com, 2017).

(Bu bölümde yer alan tablolar ile bunlarla ilgili analiz ve yorumlar örneklem grubunun verdiği cevaplar doğrultusunda biçimlenmiş veriler hâlindeydir).

Tablo 2. Örneklem Grubunun Göç Bilgisiyle İlişkili Tablolar.

Aileniz Nereden Ulupamir'e göç etti?	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
MALATYA	12	21,8	21,8	21,8
PAKİSTAN	1	1,8	1,8	23,6
PAMİR	40	72,7	72,7	96,4
VAN	2	3,6	3,6	100,0
Total	55	100,0	100,0	

Örneklem grubunun %47'lik pay ile yarıya yakın kısmı Ulupamir'de doğan kişilerden oluşmaktadır.

Ulupamir'e siz mi göç mü ettiniz?	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Evet göç ettim	55	52,9	52,9	52,9
Hayır göç etmedim (genç nüfus)	49	47,1	47,1	100,0
Total	104	100,0	100,0	

Ulupamir'e ne zaman göç ettiniz?	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
1982	37	67,3	67,3	67,3
1987	13	23,6	23,6	90,9
1988	4	7,3	7,3	98,2
2010	1	1,8	1,8	100,0
Total	55	100,0	100,0	

Ulupamir'e göç ettiğini belirten %55'lik dilime ne zaman göç edildiği sorulmuş ve %67'sinin 1982'de bu göçü gerçekleştirdiği anlaşılmıştır.

Sağır (2012) bir çalışmada Kırgızların meslek olarak çoğunlukla koruculuk yapmasını ve köyün adının da civardaki köylerin halkı tarafından *Korucu Köyü* şeklinde tanınmasının halklar arası iletişimi olumsuz etkilediğini ifade etmiştir. Bundan dolayı da Kırgızların kendi yerleşim birimlerini tek Türk köyü olarak değerlendirmeleri ve köy etrafının hep Kürt köylerle çevrili olduğu şeklindeki beyanları, yöre halkları arasında olumsuz etkileşimin delilleri olarak yorumlanmıştır.

Projemiz kapsamında yöneltilen meslek sorusuna verilen cevapların yüzdelik tablosunda Korucu mesleğinin geçerliliğini yitirdiğini anlamaktayız. Örneklem grubunun önemli bir kısmını ise öğrenciler ve ev hanımları oluşturmaktadır. Uzun süreli bir meslek sahibi olmayanlar ve emekliler diğer çoğunluk olarak belirlenmiştir.

Tablo 3. Örneklem Grubunun Meslek Bilgisi Tablosu

	Frekuensi	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Çiftçi	4	3,8	3,8	3,8
Memur	4	3,8	3,8	7,7
Serbest Meslek	6	5,8	5,8	13,5
Öğrenci	27	26,0	26,0	39,4
Diğer (Uzun süreli herhangi bir işi olmayanlar, emekli olanlar)	46	44,2	44,2	83,7
Ev hanımı	15	14,4	14,4	98,1
Korucu	2	1,9	1,9	100,0
Total	104	100,0	100,0	

Mülteciliğin getirdiği sosyal ve ekonomik baskı ya da benimsemek mecburiyetinde hissettikleri bölgeyi güvenli saymamaları (Sağır, 2011) sonucu köyde ekseriyetin meslek seçimi olarak önceden koruculuğa yönelmesi ama son yıllarda bu meslek için sunulan ücret ve diğer imkânların cazibesini yitirmesi, mahalle halkı arasında belirli bir iş sahibi olmama oranını doğal olarak arttırmaktadır. Bunun yanı sıra; bugün Ulupamir halkının tarım ve hayvancılıkla ancak kendi ihtiyaçlarını karşılama ölçüsünde ilgileniyor olmaları, bir diğer tabirle tarım ve hayvancılık gelirinin ekonomik boyuttaki getirisinin sadece aile ihtiyaçlarını karşılamaya dönük olup istihdam fırsatı yaratmaması; buna karşın nüfus artışının ardından ortaya çıkan ekonomik merkezli başkaca yetersizlikler, meslek arayışlarını mahalle sınırları dışına, daha kalabalık ve gelişmiş yerleşim birimlerine doğru kaydırmıştır.

“Mesleğiniz nedir?” sorusuna verilen “öğrenci ve diğer” cevabının 44,2 şeklindeki oranı, Ulupamir genç nüfusunun görünümünü vermesi açısından önemlidir. Öğrenci ya da uzun süreli bir işe sahip olmayanlar türlü sebeplerle her an yer değişikliğine hazır gibidir. Dolayısıyla göçe dayalı hareketlilik Ulupamir halkı için kaygılı bir süreçtir.

7.2. Örneklem Grubundaki Aidiyet Hissi

Ulupamir sakinleri için kökenlerini hafızalarında canlı tutmak Kırgız lideri Rahman Kul’un vasiyeti¹³ (Sağır, 2011) gereği önemlidir. Grupta yer alan her kuşağın bilhassa gençlerin, kendisinin ve atasının kimlik tanımı ve aidiyet kapsamında Kırgızlı olduğu ibaresi net bir şekilde vurgulanmıştır. Nitekim aşağıdaki tablonun yüzdelik dilimi (%100) bunu gösterir.

Tablo 4. Örneklem Grubunun Aile Bilgileriyle İlişkili Tablolar.

Ailenizde (kendisi de dâhil), Kırgız olduğunuzu bildiğiniz kimseler var mı?				
	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Evet var	104	100,0	100,0	100,0

Terk edilmek zorunda bırakılan topraklara olan mesafesine rağmen Kırgızistan topraklarının baba ocağı vasfıyla ilişkilendirilmesi, o topraklardaki topluluk ile kurulmuş kan ve soy birliği hissi, yine bu topraklarda bulunan akraba varlığı ile daha da pekişmektedir. Ölüm, hastalık, yaşlılık ya da kalben bağlılık gibi fiziki ve duygusal sebeplerle uzun süreli göç yolculuğuna bir biçimde katılamayıp ancak, Pamir’in bozkır yaşamından çıkabilmeyi göze alarak, yerleşik düzenin kurulu olduğu bugünün Kırgız topraklarında yerleşmeyi yeğlemiş akraba varlığının %62’lik dilimi, evet ve hayır cevaplarının kıyaslanması amacıyla aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir.

¹³ “Türklüğünüzü, geleneğinizi, dininizi unutmayın”

Ailenizde aslen Kırgız olan kimseler		Responses		Percent of Cases
		N	Percent	
1-6 ^a	Anne/Baba	37	24,3%	35,6%
	Büyükbaba/Büyükanne	10	6,6%	9,6%
	Amca/Dayı	35	23,0%	33,7%
	Hala/Teyze	30	19,7%	28,8%
	Diğer	18	11,8%	17,3%
	Bütün ailem	22	14,5%	21,2%
Total		152	100,0%	146,2%

Pamir halkının kaç yıldır aynı köyde/mahallede ikamet ediyor olmasının yüzdelik oran olarak belirlendiği verilere göre, 35 yıldır yaşayan %34,6; 36 yıldır yaşayan %3,8; 42 yıldır yaşayan %1 şeklindedir.

Tablo 5. Örneklem Grubunun Ulupamir Mahallesi'nde Bulunma Süreleriyle İlgili Tablolar.

Aşağıdaki tabloda yer alan “Siz veya aileniz kaç kuşaktır Ulupamir’de ikamet ediyor?” sorusu, bir önceki soruya verilen cevabın teyit etmek amacıyla sorulmuştur. Cevaplarla ilintili yüzdelik oranlara göre, örneklem grubu içinde %42,3’lük pay ile üç kuşaktır aynı köyde oturan sakinlerin oranı yüksektir.

Siz veya aileniz kaç kuşaktır Ulupamir’de ikamet ediyorsunuz?				
	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
BİLMİYORUM	1	1,0	1,0	1,0
1 KUŞAK	12	11,5	11,5	12,5
2 KUŞAK	44	42,3	42,3	54,8
3 KUŞAK	44	42,3	42,3	97,1
4 KUŞAK	3	2,9	2,9	100,0
Total	104	100,0	100,0	

Yapılan görüşmelerde tespit edilen bir diğer husus, yaklaşık üç kuşaktır aynı topraklarda bulunmalarına karşın genç nüfusun, işsiz olmalarının verdiği ekonomik kaygı yüzünden kısa süreli yer değiştirmeyi gerekli görmüş olmalarıdır. Hatta bu sebebin Türkiye’de başka bir yere yerleştirilme taleplerine yol açtığı bir çalışmada (Sağır, 2011) belirtilmiştir. Bununla ilgili olarak görsel basında yer alan “hayvancılık yapılması için yaylacılık geleneğinin olması şart; tarım ile uğraşmak için ise verimli toprak ve ciddi bir bilgi gerekmektedir, fakat bizde ikisi de yok; köyümüzde halkın çoğunluğu büyük illere ve Kırgızistan’a taşınmaya başlamıştır” (Ensonhaber.com: 2015) şeklindeki Ulupamirli bir Kırgız’dan aktarılan haberin bize anlatmak istediği, yakın geçmişteki şartların bugünden farklı olmadığıdır. Gençlerin işsiz olma hâli, geleceklerini bir başka yerde kurmayı göze almış olmalarının temelinde yatan gerçekliktir. Bu anlamda aşağıdaki tablo geçim standartlarını gösterme açısından dikkat çekicidir.

Tablo 6. Örneklem Grubunun Gelir Durumuyla İlgili Tablo.

Ortalama aylık geliriniz tahmini ne kadar?	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Söylemek istemedi	46	44,2	44,2	44,2
0- 1000 TL arası	46	44,2	44,2	88,5
1000-2000 TL arası	10	9,6	9,6	98,1
3000-4000 TL arası	1	1,0	1,0	99,0
4000-5000 TL arası	1	1,0	1,0	100,0
Total	104	100,0	100,0	

İşsizlikle beraber eğitim gibi en tabii gereksinimlerden dolayı büyük şehirlerin daha geniş ve süreklilik içeren imkânlar taşıdığı ön kabulüyle gençler belli süreliğine veya daimî olarak başka il ya da ilçelere yerleşebilmektedir. Evlilik gibi medenî hâl değişikliği, yerleşim yeri değişiminin bir başka geçerli sebebi olarak karşımıza çıkmıştır. Aşağıdaki tabloda bulunan cevaplara göre Ulupamir'den farklı illere bilhassa bölgeye göre batıda bulunan illerden Ankara'ya (%41,8'lik pay ile) doğru göçün belirlenmiş sebepleri, yüzde olarak sunulmuştur. Bunlar, %50,7'lik pay iş değişikliği, %37,3'lük pay ise ekonomik sebeplere aittir. Yüzdelik dilimlerin gösterdiği değerlerle ilintili olarak göçün genel anlamda hangi ihtiyaçlar çerçevesinde gerçekleştiği görülmektedir. Göç yoğunluğunun yaşandığı yıl ise 2015 olarak karşımıza çıkmaktadır. Sonraki tablolarda bahsi geçen iş-ekonomi kaynaklı göçün hangi merkezlere doğru ve ne zaman yaşandığı yine oranlarla verilmiştir.

Tablo 7. Örneklem Grubunun Ulupamir'den Göç Etme Sebeplerini Gösteren Tablo.

Ulupamir'den göç etme sebebini biliyor musunuz?	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
EKONOMİK SEBEPLER	25	37,3	37,3	37,3
EVLİLİK	4	6,0	6,0	43,3
İŞ DEĞİŞİKLİĞİ SEBEBİYLE	34	50,7	50,7	94,0
EĞİTİM SEBEBİYLE	4	6,0	6,0	100,0
Total	67	100,0	100,0	

Tablo 8. Örneklem Grubunun Ulupamir'den Hangi Merkezlere Gidildiğini Gösteren Tablo.

Ulupamir'den nereye göç olmuştur?	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
İSTANBUL	23	34,3	34,3	34,3
MALATYA	7	10,4	10,4	44,8
VAN	1	1,5	1,5	46,3
ANKARA	28	41,8	41,8	88,1
DIYARBAKIR	1	1,5	1,5	89,6
KAHRAMANMARAŞ	4	6,0	6,0	95,5
MARDİN	1	1,5	1,5	97,0
NEVŞEHİR	1	1,5	1,5	98,5
SAKARYA	1	1,5	1,5	100,0
Total	67	100,0	100,0	

(Örneklem grubuna Ulupamir'den ne zaman göç ettikleri sorusu yöneltilmiştir. Alınan cevaplarla ilgili veriler şu şekildedir: En fazla göç yüzde 14,9'luk oranıyla 2015 yılında yaşanmıştır. Bunu yüzde 9'luk oranla 2010 ve 2017 yılları; yüzde 7,5'lik oranla 2000, 2012 ve 2014 yılları; yüzde 4,5'lik oranla 1999 ile 2007 yılları; % 3 ile 2002-2005 yılları takip eder.

Üç dört kuşaktır Türkiye Ulupamir coğrafyasında yaşamakta olan Kırgız halkının başka illere göç etme ihtiyacı ciddi bir boyut kazanmıştır. Çünkü bölgenin olumsuz şartlarının tetiklediği ekonomik ve sosyal problemlerin yanı sıra Ulupamir'e bağlılığın bir tür gerekçesi gibi yorumlanabilecek yaşlı nüfusun git gide erimesi; bunun yanında, teknolojik araçların kullanım yoğunluğunun artışı ile çağın gerekliliklerine uyma arzusu ve benzer psiko-sosyal durumların ötelenemez zorlamaları sonrası, Kırgızlar kendi küçük ve içe dönük mahallelerine sığamamaktadırlar.

Ulupamir Kırgız halkı, hısım akraba tanımı ile karşılayabileceğimiz sıkı ilişkiler ağı çerçevesinde, içe dönük bir demografik yapıyı nispeten koruyor olsa da genç kuşağın bir şekilde etkileşime geçtiği dış dünya kültürünün türlü yansımalarının izlerini toplum yaşantısında görmek olasıdır. Köylerinde iken giyilen yerel çizgideki kıyafetler ile eğitim-öğretim amacıyla gittikleri yerleşim birimlerinde giyilen kıyafetlerin farklılık göstermesi, bu yansımalarından biridir.

Aşağıda ilk resimde¹⁴ kişilerden sadece birisi evlidir. Bu başına taktığı örtünün beyaz oluşundan yapılmış bir çıkarımdır. Zira kaynak kişilerce verilen bilgiye göre Kırgız âdetinde evli hanımlar başlarını örtmek için sadece beyaz örtü veya desenli de olsa ana rengin beyaz olduğu bir örtüyü kullanmak durumundadırlar. Diğer resimde okul yolunda bir genç kız ve çocuklar görülmektedir. Kıyafetinden öğrenci olduğu anlaşılan, kaynak kişilerce de öğrenci olduğu belirtilen genç kızın desenli de olsa ana rengin beyaz olduğu bir örtüyü kullanması ilgi çekicidir. Nitekim söz konusu kişilerle yapılan görüşmelerde bu husus sorulduğunda, ilgili âdetin uygulanışında son zamanlarda toplumsal çözümlerin yaşandığı, gençlerin özellikle mahalle dışında buna pek riayet etmedikleri belirtilmiştir. Nitekim Baran bir çalışmasında “Pamir’den Ulupamir’e uzanan göçün etkileri ve değişen yaşam koşulları, bu topluluğun geçmişe ait izlerini silmeye başlamıştır” (Baran, 2014) demektedir.

Resim 2: Mahalleden Bir Grup Genç

Kaynakça: Kılavuz Kişi

Resim 3: Okula Gidiş

Kaynakça: Google-Görsel 2017

Dil, dünün hayat pratiğini günümüz bilgisine aktaran, nesiller arası nakil aracıdır. Nitekim yöre halkı, günlük kullanımda ana dili kullanmaya gösterdikleri itina ile yarınlarını diri kılacaklarına inanmaktadırlar. Gerek ekonomik şartların kıfayet etmemesi gerekse Asya kıtasının sıradağlar diyarı Pamir bölgesinin güvenlik sebebiyle sakıncalı ve bugün şartlarında dahi ulaşımı güç ve meşakkatli bulunmasından ötürü bir türlü gidilemeyen bir yurda duyulan dâüssıla ile Ulupamir Kırgız halkı Türk

¹⁴ Resim 2

topraklarında uzunca bir zamandır yaşamaktadırlar. Buna karşın dillerindeki Kırgız sesini kaybetmek istememekte ve Kırgızca okuyup anlamaya; anladığını yazmaya ve sözlü olarak anlatmaya önem vermektedirler. Kırgızca konuşma düzeyi (telaffuz, sözlü ifade) %87,5 ile çok iyi; Kırgızca okuma düzeyi (seri okuma, okuduğunu anlamlandırma) %48 çok iyi; Kırgızca yazma düzeyi (Kırgız dili ses özelliklerine uygun yazılı ifadelendirme) %50 ile çok iyi; Kırgızca anlama düzeyi (Kırgız dili ile yazılmış eserleri anlama ve anlatma) %88,5 ile çok iyi şeklinde belirlenmiş oranlar, yüksek değerleriyle bu önemin sayısal göstergeleri olarak yorumlanabilir. Yine Kırgız dilinin okuma ve yazma oranındaki yüzde elli olarak belirlenmiş *üst seviye* ölçütü, grubun günlük hayatta Kırgız dili kullanımını benimsemiş olmalarının bir delili hükmündedir.

Aşağıda Kırgız dilinin kullanımı ile ilgili yüzdeler dilimlerin yer aldığı tablolar sıralanmıştır.

Tablo 9. Örneklem Grubu Üzerinden Kırgız Dilinin Kullanım Alışkanlığıyla İlişkili Tablolar.

Kırgızca biliyor musunuz?		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative ve Percent
	Evet biliyorum	104	100,0	100,0	100,0

Kırgızca'yı Konuşma (telaffuz, sözlü ifade) Seviyeniz Nasıldır?		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Çok İyi	91	87,5	87,5	87,5
	İyi	7	6,7	6,7	94,2
	Orta	4	3,8	3,8	98,1
	Zayıf	2	1,9	1,9	100,0
	Total	104	100,0	100,0	

Kırgızca'yı Okuma (seri okuma, okuduğunu anlamlandırma) Seviyeniz Nasıldır?		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Çok İyi	50	48,1	48,1	48,1
	İyi	10	9,6	9,6	57,7
	Orta	15	14,4	14,4	72,1
	Zayıf	29	27,9	27,9	100,0
	Total	104	100,0	100,0	

Kırgızca'yı Yazma (Kırgız dili ses özelliklerine uygun yazılı ifadelendirme) Seviyeniz Nasıldır?		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Çok İyi	52	50,0	50,0	50,0
	İyi	9	8,7	8,7	58,7
	Orta	6	5,8	5,8	64,4
	Zayıf	37	35,6	35,6	100,0
	Total	104	100,0	100,0	

Kırgızca'yı Anlama (Kırgız dili ile yazılmış eserleri anlama ve anlatma) Seviyeniz Nasıldır?	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Çok İyi	92	88,5	88,5	88,5
İyi	5	4,8	4,8	93,3
Orta	3	2,9	2,9	96,2
Zayıf	4	3,8	3,8	100,0
Total	104	100,0	100,0	

Bu bölge ile ilgili bir incelemede, Afganistan'dan Pakistan'a oradan Anadolu'ya uzanan göç ile Türkiyeli olan Ulupamir Mahallesi halkının doğdukları toprakların kültür renklerini soldurmamak adına hiç yılmadan öz kültürlerini devam ettirme gayretinde oldukları belirtilir (Dor, 1988: 348). Bir başka çalışmada büyük devlet kurmuş Türkler ile dağ ve vadiler arasında kalmış Türkler şeklinde yapılan ayırmda Kırgızların dağ ve vadiler arasında kalan dış dünya ile ilgileri az olan Türk boyu olduğu dile getirilmiş ve bu sebepten geleneklerinin aslı şekillerini korumaya özen gösterdikleri ifade edilmiştir (Ögel, 2001: 13).

Ne var ki Ulupamirli Kırgız gençlerinin, eğitim seviyeleri yükseldikçe; büyük şehirlere iş bulma amacıyla gidip o diyarların hayat şartlarına alışmaları ve bunun yanı sıra yaşlı nüfusun ölüm gibi sebeplerle toplum hayatındaki etki güçlerinin zamanla zayıflaması sonrası, Kırgız gençleri geleneklerin denetiminden kısmen de olsa uzaklaşmaktadırlar.

Düğün, Ad Verme gibi sosyal bir takım merasimler; inanç, gelenek ve birikimlerin nesilden nesile aktarımı için büyüklerce birer fırsat olarak görülmekte, böylece dış kültürden gelen tesirlerin kalıcı tutum ve tavırlara dönüşmesi engellenmeye çalışılmaktadır. Gençler, değişimin zorlayıcılığına direnç göstererek, kültürlerini yaşatmaya kararlı olan büyüklerinin çabaları karşısında peşlerinden gitmeyi âdeta bir vefa borcu gibi görmektedirler. Çünkü Arapça ya da Farsça gibi farklı dil köklerine sahip özel adların önüne ya da arkasına eklenen Türkçe kökenli (Bibicemal, Ziyadahan,) unvan isimleriyle ya da Türkçe sözcüklerle kurulan sıfat (Aksenam, Tatlılülü) ve isim tamlamalarıyla (Cihanbay, Cihanbek "cihanın zengini, cihanın beyi") ad olarak konulan kişi adlarını, Türkçe sözcük ya da eklerle düşünmeleri bu tutumun bir görünümü olarak değerlendirilebilir.

Kırgız kimliğini koruma gayretinin toplumsal sonuçlarından biri ise her yıl Haziran ayında "Ayran Şölenleri" adında düzenlenen etkinliktir. Bu kapsamda yöresel çadırlar kurulup *buzkaşı*¹⁵ gibi geleneksel oyunlar, Ulupamir halkının tümünün katılımıyla tertip edilmektedir¹⁶. Kültür taşıyıcılığında önemli olan bu sosyal hareketliliğin dışında, geleneğe dayalı inanç ve tavırların kuşaktan kuşağa aktarımı kapsamında görülebilecek ad verme âdetinin uygulanmasına büyüklerce çaba harcanmaktadır. Nitekim tercih sebeplerinin düzenlenmesi aşamasında, örneklem grubunun taşıdığı isimler ile *beğenilen adlar* ve *değiştirmek mümkün olsa konulması düşünülen adlar* şeklinde belirlenmiş listeler, genç ve orta yaş kuşak tarafından, toplumdaki geleneksel ad verme alışkanlığının sosyal bir ön kabul ile yaşatılmaya çalışıldığının delili hükmündeki verilerle oluşturulmuştur.

Râsonyi Türkler arasında ad verme kaynaklarını *totemistik* koruyucu *adlar* ile *amaçlı adlar* şeklinde iki ana başlık olarak ortaya koymuştur. Ruhlara ya da yaratıcıya işaret eden kötü ruhları şaşırtma, duyulan minneti ifade etme benzeri koruma ve şükre dayalı adları totemistik adlar; ebeveyn dileklerinden oluşan iyi dilek adları ve görkemli adları, doğum zamanına veya yerine ya da çocuğun çarpıcı bir özelliğine işaret eden tesadüfî adları da *amaçlı adlar* altında toplamıştır.

¹⁵ Kafası kesilmiş bir oğlağı ya da keçiyi yakalayarak en ileri gitmek için at sırtında dörtlü yarışılan bir atlı oyun. Polo ya da cirit oyunlarından daha eski bir geçmişi vardır (drmurataydin.com/turk-mitoloji-ansiklopedisit.pdf).

¹⁶ interrailturkiye.com.tr/vanda-oldugunua-sasiracaginiz-kimiz-icebileceginiz-koy

Tabiattaki güzellikleri yansıtan adlar ile rütbe ve unvan adlarını da ayrıca sıralamıştır (Rásonyi, 1988: 22-26).

Bu çalışmada tercih sebebi düzenlenirken, önce örneklem grubunda yer alan isimler ve bu isimlerin konuluş sebebi sorgulanmıştır. Buna göre ad vermede etkin olan faktörler belirlenmeye çalışılmıştır.

Analiz aşamasında Türk kişi adlarının tarihî gelişimini inceleyenler arasında bulunan Gülensoy'un (1999: 3-8) *güçlü, güzel görünümlü hayvan; şehir, ülke ve kavim adları; nehir, göl ve deniz adları; renk, yön, bitki, değerli maden, gök cisimleri adları* şeklinde özetlenebilecek yaklaşımı kısmen örnek alınmıştır. Örneklem grubuna yöneltilen “ismin konuluş sebebi”ne verilen cevaplar ise tercih sebeplerinin başlıca belirleyicileri arasındadır.

Tablo 10. Örneklem Grubu Üzerinden Ad Koyma Sebebi Sorgusu.

Size bu ismin konulma sebebi nedir? (Yoğunlaştırılmış Oranlarıyla)	
	Cumulative Percent
CEVAP YOK - FIKRİM YOK	18,3
ADIN ANLAMLI/ETKİLEYİCİ OLMASI; ANLAMININ GÜZEL OLMASI	38,5
DİNİ BİR İSİM OLMASI	52,8
(AD SAHİBİNİN) DOĞDUĞUM GÜN/AY/ZAMANI BELİRTMESİ; DOĞDUĞUM SIRADAKİ YAŞI (Ebeveyn yaşı) BELİRTMESİ	60,6
SEVİLEN- BEĞENİLEN/ HOŞA GİDEN İSİM OLMASI	70,2
TANIDIK TARAFINDAN TAVSİYE EDİLMESİ	75,0
AİLE BÜYÜKLERİNİN İSİMLERİNİN OLMASI	92,3
ÇİÇEK İSMİ OLMASI	94,2
SEVİLEN BİR DOSTUN/TANINAN BİRİNİN İSMİ OLMASI	96,2
KIRGIZ KÖKENLİ ESKİ BİR İSİM OLMASI	99,0
(AD SAHİBİNİN) DOĞDUĞU ZAMANDA) MODA OLMASI	100,0

7.3. Ad Vermede Etkin Olan Faktörler

“Adın anlamlı/etkileyici olması/ anlamının güzel olması” %20.2 ve “fikrim yok” %18.3 cevapları dışarda bırakılırsa; “aile büyüklerinin isimlerinin olması” seçeneği %17.3'lük oranı sebebiyle sevilen aile büyüklerinin ya da akrabaların adlarını tercih etmenin baskın olduğunu düşündürmesi açısından önemli bir veridir. Bununla beraber ad seçiminde “dinî bir isim olması” %14.4 ve “sevilen- beğenilen/ hoş giden isim olması” %10.6 seçenekleri etkin diğer eğilimlerdir. Belirlenen genel çıkarım, çocuğa konulacak adın ya dinî ad ya da aile büyüklerinden sevilen takdir edilen birinin adı olacak şekilde olduğudur.

Örneklem grubu olarak kabul edilmiş kişilerin verdiği cevaplardan edinilmiş bilgiler doğrultusunda ad vermede etkin olan sebeplerin teşkil ettiği sınıflandırmalar, aşağıdaki gibidir.

7.4. Ulupamir Kırgız Halkı Kişi Adlarının Tercih Sebeplerine Göre Sıralanışı:

(*Örneklem grubunun cevaplarıyla ilişkili olarak¹⁷ ve Türkçe ön adlar dikkate alınarak oluşturulmuştur*)

Kutsal sözlerin nasihatten çok bir tür görev bilincinde algılanması, dinî kişi adlarına rağbeti arttırmıştır. Bu itibarla “Muhammed” adının kullanım sıklığından olsa gerek, Kırgız dilinin ses özelliklerine göre zaman içinde Momo, Mammam, Mamet, Mat, Met ve benzeri ses-şekil dönüşümü geçirmiş türevleri ortaya çıkmıştır.

Nitekim örneklem grubunun *adın konuluş sebebi* sorusuna verdikleri **dinî ad** karşılığı %14.4'lük oranıyla verilen cevaplar arasında dördüncü sırada yer alır. Üçüncü yüzdeliği karşılayan *aile büyükleri adlarının* ataya hürmeten kullanımı; bu adların bir kısmının aynı hassasiyetle dinî ad olarak konulduğu ihtimalini düşündürür.

Kırgız Türkleri arasında “*yığıtlığı nam salmış biri*”nin adının özel ad olarak verilmesi öteden beri devam eden ad koyma alışkanlıklarındandır. Bunları **millî-tarihî-ananevî-siyasî adlar** olarak sınıflandırmak mümkündür. *Somorhan*, *Tanju* “hükümdar”, *Turhanbü* “saygın kişi” bu türdendir.

Gülüzar “Gül-izâr: gül yanaklı”, Humar “baygın, süzgün (göz)”, Kanıkey/Kañkay/Kañkiy “uzun boylu olmak, upuzun olmak”, Kіçikbū “ufak olmak”, Lalbibi, Tobak “toparlak”, Tomolon “toparlak, tombul, gürbüz, küçük çocuk”, Zaylak “kısa boylu” gibi **bedensel özellikler** de ad olarak verilmiştir.

Toycu, Topcubay/Topcuvay **Meslekle** ilgili kişi adlarıdır.

Konar-göçer bir toplum yapısında bitki, hayvan ve çevrenin ad vermede yaygın ve etkin kullanılması doğaldır. Dış çevreye dönük gruplandırmada yer alan hayvan adlarını, Râsonyî'ye ait sınıflandırmada belirtilen *totemistik adlar* içinde düşünmek mümkündür (Alkaya, 2001:115). *Köçikbi (köpek)* adı bu bağlamda totemistik yani inanca dayalı adlandırmalar arasında yorumlanabilir. Hor görülen hayvan adlarının verilmesi önceleri kötü ruhları, daha sonraları ise ölüm meleğini yanıltmak için daha çok çocuğu yaşamayan ailelerde yaşatılan bir âdet olduğu bilinmektedir. Bu şekilde çocuk, kem gözlerden de korunmuş olur. Köpek hor görülen bir hayvan olarak değerlendirilse de Türkler arasında köpekle ilgili çeşitli inanışların olduğu bir gerçektir. 12 hayvanlı Türk takviminde bir yıl “it yılı” olarak adlandırılmıştır. Oğuz Kağan Destanı'nda *İt-Barak* adlı efsanevî bir kavmin varlığından bahsedilir. Eski Proto-Bulgarların bir kısmının köpeği kutsal bir hayvan sayarak kurban ettikleri kaydedilmiştir (Caferoğlu, 1961:1-3).

Günümüzde İslam dini tesirine rağmen bu tür kişi adlarının Ulupamir Kırgız halkı arasında gelenek şeklindeki devamı, ailedeki saygın kişi ya da aile büyüklerinin adlarının bebeğe verilmesi alışkanlığı ile açıklanabilir.

Dış çevreyle ilgili olarak doğum yerinin yakınında bulunan nehir, şehir, yayla, bina gibi çeşitli mekânların kişi adı olarak konulması yaygın bir gelenektir. *Kırgız*, *Uygur* gibi; Camış-Cemiş-Çemiş “yemiş, kuru üzüm; dut kurusu” Cegembibi/Çekembibi “şifalı bir bitki” gibi bitki adlarını da dış çevreyle ilgili adlardan sayabiliriz.

¹⁷ Örneklem grubu ad listesi ile *beğenilen adlar ve değiştirmek mümkün olsa konulması düşünülen adlar* başlıklarıyla yöneltilmiş anket sorularının cevaplarıyla oluşmuş listelerdir. Ekler'de bu listelerden bir bölüm yer almaktadır.

Suksur “kara ördek”, Turnahan, Torgoy “tarla kuşu”, Turgay “serçe”, Tovar “mal”, Şergazi “aslan gazi”, Üriye “dişi tay” gibi hayvan adlarını da dış çevreye dâhil etmek mümkündür.

Kulek “su kabı”, Marcak “mercümek”, Mercan, Mital “Metal”, Moncok/ Muncuk/ Muncığ “boncuk” Lal, Sedep/Sedef, Söykü/Söykö “büyük küpe” nesne adları yine dış çevreye ait adlandırmalardır.

“Eskiden Türklerde yönlerin, mevsimlerin, dört unsurun, tanrıların renkleri şu dört renktir: Gök rengi doğunun, ilkbaharın, ağacın rengidir; ak batının, sonbaharın, demirin ve batı tanrısının rengidir; kışın rengi kara, kuzey tanrısının rengidir; yazın, ateşin ve güney tanrısının rengi ise kıızıdır” (Gökalp, 1991: 94-95). Renklerle ilgili adlar, dış görünümde göze çarpan özelliklerle uyumlu adlardan da sayılabilir.

Bos < Boz “açık toprak rengi”, Konur < Koñur “kestane rengi”, Nilgün “mavi

Bebeğin dünyaya geldiği vakitle ilgili İlkin “ilk olarak; çocuklar arasında ilk doğan”, Keldibek “gelen bey”, Nisanbay, Oruç, Orumbay “verimli hasat”, Oşur “âşar, gelir, ondalık”, Särmenen “saar:seher; menen: ile”, Salı, Seher, Songül “son doğan”; ya da içinde bulunan mevsime ilişkin detaylar; ya da açık, puslu, güneşli, yağmurlu olma gibi o anki yaşanan hava durumu, ad vermede etken olan unsurlardandır. Bu türü ya da mekâna yönelik adlandırmaları yine dış çevreye dâhil etmek mümkündür. Besen “serpeleyen/sepileyen kar” (Aksoy, 1988), Volkan; Konul (< koñul) “küçük çukur, oyuk”, Orunbay “bayındır yer”, Pamir, Semerkant “şehir adı”.

Gök ile ilgili adları Totemistik adlardan saymak mümkündür. Çünkü göğün kutsallığı Türk destanlarında sıkça rastlanan bir olgudur. Mesela Oğuz Kağan’ın birinci eşi göksel bir ışıktır. Oğuz Kağan’ın oğulları Gün, Ay, Yıldız adlarını almıştır. Buna bağlı olarak ay ve güneş Altay şamanlığında ata ve anadır. Yine Cengiz Han’ın atalarında Alav Kova adlı kadın ay ışığından gebe kalmıştır (Ögel, 1997: 54). Büyük kahramanlar, güneş ve ayın koruyuculuğu altında kötü yola düşüp yanılmaktan uzak olurlar.

Ad biliminde “*hypochoristica*: ebeveyn duygularını, sevgisini, şefkatini gösteren, genellikle güzel, ince, tatlı, değerli, küçük bir şey anlamındaki adlardır” (Sakaoğlu, 2001:11). Kadın adları duygu merkezli düşünüldüğünden çoğunlukla bu gruptadır (Rásonyi, 1963: 85).

Bünyesinde güzel niyet barındırma erkek adları için de geçerlidir. Erkek adlarında baskın olan güzellik etkeninden çok akıl, kuvvet ve yeterlilikten yana olan unsurlardır. Bu grup içinde yer alan kimi kişi adlarının yapı açısından emir çekimiyle ya da mastar ekiyle yapılmış olması ayrıca dikkat çekicidir. *Hasal, Hoşöl, Hoşbarmak* “bar-: var-” gibi.

Sonu *Han* ile biten adlar da taşıdıkları duygu değeri açısından üstünlük algısıyla değerlendirilmiştir. Nitekim Nogay Türklerinde kişi adlarıyla ilgili bir incelemede, sonu “Han” ile biten kadın adları Görkemli Adlar kategorisinde yorumlanmıştır (Akbaba, 2012: 112). Çıgıtıy, Nayman, Oğuz, Uygur kavim adları ise mensubiyet ifadesi taşır.

7.5. Ad Verme Geleneği

Kaynak kişilerin aktarımına göre, ailenin sahip olacağı kız ya da erkek olsun ilk toruna ad koymak için önce damadın varsa büyük baba/büyük annesi veya kendi baba ve annesine danışılır, eğer bir fikir beyan etmezler ya da bu hakkı diğer tarafın büyüklerine tevdi ederlerse gelin evinin büyükleri ad koyma hakkını kullanır.

Kırgız halkının isim verme âdetleri hakkında bir çalışmada (Coldaşbaev, 2016), Caparov’un *Kişi Adları* (2004) adlı çalışmasından “Çocuğa en uygun ismi imamlar verir. Kırgızlarda İslam dini yaygınlaştıktan sonra ve ideoloji olarak kullanılmaya başlaması ile birlikte çocuğa kitap açarak uygun isim âdeti ortaya çıkmıştır” ifadeleri nakledilmiştir. Aynı çalışmada K. Kalilov’un *Güzel Âdet* (Kalilov, 1983) adlı eserinden “eskiden çocuğa isim verirken hemen imama giderlermiş; O Kuran’ı

açarak, çocuğa haftanın hangi günü doğduysa, o gün doğan Peygamberlerin isimlerinin koyulmasını teklif edermiş” bilgisi aktarılmıştır.

Kırgız ve Kalmak Türkleri arasındaki mücadelede Kırgızların birçoğu, Müslümanların yaşadığı Fergana¹⁸ vadisine ve diğer dağlı bölgelere göç etmiş, 15. yüzyıldan itibaren Tyan-Şan ve Alay-Pamir¹⁹ dağları bölgelerine Kırgız boylarının yerleşimi sonrası, İran-Arap unsurları ile etkileşimler başlamıştır. Buradaki halklarla olan kültürel, ekonomik, siyasî ilişkiler yoluyla Farsça ve Arapça kelimeler ve yaşam tarzına ilişkin terimler Kırgız diline geçmiştir. Böylece İslam dini ve müslüman halkların kültürleri Kırgız kültürünü etkilemiştir (Coldaşbaev-Yoldaş, 2016: 35). Nitekim örneklem grubundan, Kırgız kökenli olduğu bilinen isimlerden birinin söylenmesi istenildiğinde, verilen cevaplarda Arapça kökenli isimlerin hayli fazla oluşu bu etkileşimlerin günümüzdeki yansımaları olarak yorumlanabilir.

Anket çalışmasında gruba Kırgızca olduğunu düşündükleri üç isim sorulmuş ve alınan cevaplar arasında Kırgızca olduğu sanılan isimlerin önemli bir kısmının Arapça ve bir kısmının da Farsça kökenli olduğu tespit edilmiştir. Arapça kökenli adların sık kullanılmasının sebebi, dinî eğilim yanı sıra aile büyüklerinin isimlerinin ilk doğan toruna verilmesi âdetinden dolayıdır. Hoşa giden anlam ya da anlamın etkili bulunması da Farsça kökenli isimlerin tercih edilmesi sonucunu doğurmuş olabilir. Çünkü bilhassa kadın adları çoğunlukla duygu merkezli düşünülmektedir (Rásony, 1963: 85). Bu adların mühim bir kısmı Kırgız dilinin ses yapısına uygun değişimlere uğramış olduğundan Kırgız diline aitmiş gibi kabul edilmektedir. Afide / Apide < Abide; Mamat/ Mamet < Muhammed; İğbol < İkbal; Saar/Sār < Sehar “Seher” gibi.

Nitekim “kendinize bir isim vermek mümkün olsaydı ya da isminizi değiştirebilseydiniz hangi adı seçerdiniz” sorusunun cevabından oluşturulmuş listede karşımıza çıkan Kırgızca ses yapısını koruyan 95 kişi adından 45 kadarının geleneksel rengi koruyan adlardan olması, Kırgızlı olmayı yaşatma çabasının bir sonucudur denilebilir. Beğenilen isim tercihinin hâlâ geleneksel çizgide olması bir başka ifadeyle dinî ya da yerel unsurların Arapça olarak veya ata yadigarı Kırgız Türkçesi şeklinde bugüne taşınması eğilimi, halkın sosyal kimliğini korumadan yana geliştirdiği tavırda ısrar olarak yorumlanabilir. Ancak bu sosyal güdünün yaşanılan bölgenin sosyo-ekonomik şartları sebebiyle bir çözümlüğe gittiğini söylemek de yaşanan bir gerçekliktir. Çünkü yerinden edilmiş, sürgün birinci kuşağın çocukları veya torunları *daha iyi bir iş* veya *daha iyi eğitim* gibi amaçlarla baba ocağından ayrılmaktadır; kaygı kaynaklı bu ayrılış, kendine ancak yeten küçük aile tipini oluştururken ister istemez bireysellik olgusunu da besleyen bir kopuş sürecini tetikleyebilir. Bu süreç, bebeğe ad seçiminde çoğu kez aile büyüklerine nezaket icabı danışma hatta moda olan ya da hoşa giden adı seçme gibi eğilimlere yol açabilir. Ankette yer alan Anlam Güzelliği cevabının %20 ya da beğenilen ad tercihinin %11’lik oranları bahsedilen bu sosyal kopuşun yansımaları şeklinde düşünülebilir.

Toplumların bulundukları coğrafyanın ekonomik ve jeo-politik yapısından ve popüler kültürde revaç gören küresel eğilimlerden etkilenmeleri sonrası gerçekleşen dönüşüm, birey

¹⁸ Fergana Vadisi , Deşt-i Ferğāna: Orta Asya’da Batı Türkistan olarak adlandırılan bölgede bulunan vadi. Doğuda Fergana dağları ve kuzeye doğru nehrin akış yönünde ilk keskin kıvrımı arasında ortalama 300 km uzanan Seyhun nehir vadisi. Yaklaşık 70 km genişliğinde, kuzeyinde Çatkal dizini ve güneyinde Alay dağları ile çevrilidir. Özbekistan, Kırgızistan ve Tacikistan devletlerinin bulunduğu havzayı içine alan, 800.000 km² genişlikte ve deniz seviyesinden 900m yüksekliktedir. (<http://www.filozof.net/Turkce/bilgi.html>)

¹⁹ Tanrı Dağları (Tien-Şan: Teñri tag) Orta Asya’da bulunan büyük dağ sistemlerinden birini oluşturan sıradağlardır. Bugünkü coğrafi sınırlara göre Özbekistan, Kazakistan, Kırgızistan ve Çin’in Sincan Uygur Özerk Bölgesi’nin merkezi kısımlarında sıralanır. Tanrı Dağlarının 1.000.000 km² lik alanı kapladığı bilinir. Kuzeyde Çungar ve Güney Kazakistan düzlükleri, güneydoğuda Tarım Havzası, güneybatıda Hisar ve Alay Sıradağları ile sınırlanır (<https://ipfs.io/ipns/tr.wikipedia.html>).

temelinde kimi âdetlerin yok kabul edilmesi ya da basite indirgenmesi sonucunu doğurur. Söz gelimi moda adların, günümüz insanının ad verme tercihlerinde ilk sıralarda yer alması bundandır.

T.C. İçişleri Bakanlığı Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü verilerine göre 2000 yılından itibaren doğan kız çocukları arasında Zeynep ismi birinci sırada iken, 2006'da birinciliği "Elif" ismi alır. Sonraki yıllarda Zeynep yine zirvededir. İkinci ise "Elif" ismidir. Erkek bebeklerde birinci olan "Yusuf" ismini "Eymen, Emir, Çınar, Ayaz" gibi isimler takip etmiştir. Bu derecelendirmede Muhammed ismi 19. sırada yer almıştır. Nüfusta geçtiği şekil dikkate alındığında Ulupamir Seçmen Listesi'nde sıklık derecesine göre adların sıralaması: "Fatma 11, Ayşe, Hatice ve Zeynep 9; Leyla ve Semra 7; Hacer ve Songül 6"; Erkek kişi adı olarak "Mehmet 30, Ahmet 18, Muhammed 13" şeklindedir. Ulupamir Mahallesi seçmen listesine göre "Fatma ve Mehmet" kişi adları en sık verilen adlardır. Türkiye geneli ile Ulupamir Mahallesi'nin bulunduğu nokta, toplum tarafından rağbet edilen moda adların dinî adlar ya da aile büyüklerinin adları grubu içinde değerlendirilebilir adlardan olmasıdır.

Ulupamir Mahallesi'nde olduğu gibi, kendi içine örtük toplumsal yapılanmalarda, öz değerlerinden uzaklaşmaya direnen bir sosyal bilinç ile genç nüfus üzerindeki popüler kültür baskısı ötelenmek istenmekte; dolayısıyla kişi adlarındaki doğal biçimde oluşan dinamik etkenlerin geleneksellik çizgisinde kalması için çaba harcanmaktadır. Ulupamir Mahallesi'ndeki yaşlı kuşak, geleneğe dair her türlü alışkanlığı zedeleyen olumsuz yönelim ve şartların zorlayıcılıklarına karşı, atalar kültü inançlarını ve eski yaşayış bakiyelerini, tertip ettikleri sosyal hareket ve örgütlenmeler içine yerleştirerek, koruyucu sosyal bir kalkan oluşturmakta ve Kırgız kimliğini muhafazaya çalışmaktadırlar.

7.6. Sözlük Kelimesi (Yalın ya da Kalıplaşmış) ve Gramer Kelimesi (Ek ya da Kelime Almış) Olan Kadın ve Erkek Kişi Adları:

7.6.1. Sözlük Kelimesi Kadın Kişi Adları:

Tablo 11. A. Grubu kadın kişi adı tek kelime ile oluşan örneklerden bir bölüm

A. Kadın Adı

Tek Kelimeden Oluşanlar: Yeşim, Zaylak, Zaylu, Zayluk, Zebekan, Zeytun, Zumurut, Zura

7.6.2. Gramer Kelimesi Olarak Kadın Kişi Adları

Tablo 12. A. Grubu kadın kişi adı, iki ve daha fazla kelime ile oluşan örneklerden bir bölüm

İki ve Daha Fazla Kelimeden Oluşanlar: Acüü < Hacıü < Hacıvü, Almahan, Anargül, Aytibibi, Bahtıgöl, Bakışah

7.6.3. Kadın Grubu Kişi Adı Listesindeki Ses Yitimi ve Değişimine Uğrayan Adlardan Örnekler

Çalışmada kişi adları, mümkün olduğunca nüfusta geçtiği şekil ile ele alındığından adlandırma listelerinden verilecek örnekler sınırlı sayıdadır. Mesela: Çolpon < Çolpan", "Torgoy / Torgoy < Torgay/ Torkay" gibi.

Yanındaki dudak ünsüzlerinin etkisiyle olacak birleşik adlarda belirgin bir yuvarlaklaşma görülür.

7.6.4. Sözlük Kelimesi (Yalın ya da Kalıplaşmış) Erkek Kişi Adları

Tablo 13. B. Grubu erkek kişi adı, tek kelime ile oluşan örneklerden bir bölüm

Borko, Böcök/Böcük, Böcön/Böcün, Bucan, Cakan, Capar, Ceniş, Coldoş, ComatComat

7.6.5. Gramer Kelimesi (Ek ya da Kelime Almış) Olarak Erkek Kişi Adları

Tablo 14. B. Grubu erkek kişi adı, iki ve daha fazla kelime ile oluşan örneklerden bir bölüm

Amenullah, Anulcan, Arapbay, Arapeke, Astanabek, Aşır Ali, Avazhan, Aybala, Aybek

7.6.6. Erkek Grubu Kişi Adı Listesindeki Ses Yitimi ve Değişimine Uğrayan Adlardan Örnekler

Momoturdu < Muhamed Durdu, Nazermamat, Nozmidin < Nizameddin, Nurmammat < Nur Muhammed, Orozvoy/ Orozbay, Satuvvaldı < Satıp Aldı”, Seyfidin/Soypidin < Seyfettin

7.6.7. Kadın ve Erkek Adlarında Ortak Olan Kişi Adlarından Örnekler:

Toycu, Toyluk, Tonnuk, Turgan gibi temenni çağrışımında olan adlardır.

7.6.8. Ulupamir Kırgız Kadın-Erkek Kişi Adlarında Karşılaşılan Genel Ses Değişimi Temayülleri:

Günümüz Kırgız dili ağızlarıyla ilgili kabul edilen yaygın görüşlerden biri Kuzey, Güneydoğu ve Güneybatı şeklindeki üç ağız grubunun olduğu yönündeki tezdır (Yunusaliyev 1971). Kırgızca ile ilgili yapılmış ağız çalışmalarından birinde Kırgız ağızları Tışkılık (dış) ve İçkilik (iç) olarak gösterilmiştir (Mukambayev, 1957). Pamir Kırgızları ve onlara mensup bir kol olan Ulupamir Kırgızları ise İçkilik Kırgızlarından kabul edilmektedir (Kayıpov 2010: 181-199).

Düzlük Yuvarlaklık uyumu Ulupamir Kırgız dilinde düz ünlüden sonra düz, yuvarlak ünlüden sonra yuvarlak olacak şekildedir (İnan, 1965: 67-76). Alıntılarda açık /e/ ünlüsünün türeyişi, ünlü kaynaşmasıyla oluşan ikili ünlüler ve beraberinde ortaya çıkan ikincil uzun sesler, bu ağızdaki ses ya da şekil hususiyetlerinin başlıcalarıdır (Kırgız, 2009: 2).

Kırgız Türkçesi baskın yuvarlaklaşmayla ilgili olarak Altay ve Tuva Türkçelerine benzer. Karşılaşılan örneklerdeki bu ses olayı genelde ünlü benzeşmesiyle oluşmuş ve dudak ünsüzlerinin tesiriyle gelişmiştir. Türkçe adlarda ya da alıntı adlandırmalarda ilk hecede bulunan “o” ünlüsü, kendisinden sonra gelen hecelerdeki /a/ sesini yuvarlaklaştırmıştır “Coldoş < Yoldaş” gibi. Alıntılarda ses düşmesi sonrası ikizleşen ünlüler, kelimelerin söylenişinde uzun ünlü ezgisi oluşturur.

Alıntı olan *Muhammed* sözündeki yuvarlaklaşma tarzındaki ses olayı, *Momun* örneğindeki gibi kelime başında ve ortasında bulunan “m” ünsüzü etkisiyledir. Ama Ulupamir Kırgız Türkçesinin, yuvarlaklaşmayı diğer Türk dillerine kıyasla ileri seviyelere taşıması karakteristiktir.

7.7. Birleşik Adların Başa ve Sonuna Aldığı Ek ya da Kelimelere Göre Tasnifi

7.7.1. A. Grubu Kadın Adı

Başında Ak Bulunan Adlar:

Agulak/Ak oğlak, Aksalkım, Aksenam/ Aksenem, Aksu

Başında Ay Bulunan Adlar:

Aybüke, Aycan, Aycüce / cücü “kuş yavrusu, filiz, tomurcuk”, Ayça, Ayçürök, Aygül, Aymira, Aynur, Ayperi, Aysen, Aysulu, Aysun, Ayten, Ayzada

Başında Bebe Bulunan Adlar:

Bebesenam

Başında Bibi/bi/bü/ü Bulunan Adlar:

Bibicemal, Bibigayrime, Bibihayat, Bibihava, Bibikonul, Bibiturhan, Bibizupun, Bibigül, Bibisara / Büsara, Bibisarah, Bibisure, Bibiziya, Bibiyakut

Başında Gül Bulunan Adlar:

Gülal, Gülalp, Güلمان, Gülapa, Gülasel, Gülay, Gülayim, Gülbahar, Gülbayre, Gülbeyaz, Gülçehra, Güldehen, Gülderhan, Gülemen, Gülendamlar, Gülfar, Gülmahammed, Gülnaz, Gülnur, Gülpembe, Gülsenem, Gülseyre, Gültekin, Gülden, Gül Timur, Gülüzar (Gül-‘izâr)

Başında Nur Bulunan Adlar:

Nurcan, Nurcihan, Nurhan

Sonunda Ay Bulunan Adlar:

Altınay, Carkınay, Gümüşay, Sevilay, Şenay, Şanay, Umsunay, Zulunay

Sonunda Bay Bulunan Adlar:

Sonunda /bay/ olan adlar Erkek adlar arasında daha fazla olmakla beraber Kadın adları arasında aynı kelimenin sona eklendiği örnekler mevcuttur.

Goncabay, Deryabay, Nakibay

Sonunda Bebe Bulunan Adlar:

Gülbebe, Orunbebe, Rizbebe, Taşbebe

Sonunda Bek Bulunan Adlar:

Bek/Vek > Beg > Bey < Biy şeklindeki ses değişimini kullanılan adlardan takip etmek mümkündür. Kelime + bek şeklinde Fars diline de geçmiştir. Ceñibek, Sartbiy

Sonunda Bibi/bi/bü/ü Bulunan Adlar:

Atimbibi/Atimbi/Atimbü/Atümbü/Etimbibi, Aybi, Aytbibi, Beşbibi, Canbibi, Cemalbibi, Cembibi, Cihanbibi, Doktubibi, Durdubibi, Gulambibi, Gülbibi, Hacibibi, Hanımbibi, Hurbibi, Lalbibi, Kicikbi, Muncakbibi, Pistabibi, Recebbibi, Ruzbibi, Seherbibi, Solabibi, Taşbibi/Taşbi, Taşbü/Taşüy/Taşü, Turganbibi, Tüverbü, Ulukbü

Sonunda Çaç /Çeç/Çoç Bulunan Adlar:

Altınçeç, Karaçoç/Karaçaç, Otınçeç/Otınceş

Sonunda Gül Bulunan Adlar:

Anargül (Enar gül), Arzigül, Arzugül, Bahargül, Bahtıgöl, Bugöl, Cemalgöl, Cumagöl, Çınargöl, Çınıgöl, HavaGöl, Nurgöl, Seragöl, Sevgöl, Songöl, Şengöl, Tacıgöl

Sonunda Han Bulunan Adlar:

Akilhan, Alimehan, Almahan, Arzuhan, Asılhan, Aslıhan, AttilaHan/Tillehan, Ayımhan, Barzahan, Barazhan, Bazarhan, Cumahan, Çenestahan, Çınıhan, Durduhan, Erkehan, Gencehan, Goncahan, Gülderhan, Napahan, Neslihan, Nevirehan/Nevrihan, Perihan, Sacehan, Semerhan, Serehan, Seyrehan, Sonohan, Ziyadahan

Sonunda Kul Bulunan Adlar:

Satıncul/Satıncul

Sonunda Nur Bulunan Adlar:

Ayşenur, Binnur, Gülnur, İlknur, Şeymanur, Şuanur

Sonunda Yar Bulunan Adlar:

Huda Yâr, Hülya Yâr

(Birleşik İsim Yapısında Olup Gruplandırma Dışında Kalan Kadın Kişi Adları)

Aysu, Cansu, Birsen, Bugül/Bügül/Büğül “bu yıl”, Genceke/Gencege, Gülam Haydar, Hatun Atlas, Hoşvakt, Sahipcemal, Tatlılülü, Turduhal, Satıvaldı

7.7.2. B. Grubu Erkek Adı**Başında Ak Bulunan Adlar:** Akyol**Başında Alp Bulunan Adlar:**

Alperen

Başında Ay Bulunan Adlar:

Aybala, Aytace, Aytekin, Ayyüce

Başında Cuma Bulunan Adlar:

Cumabay/Cumavay, Cumahan, Cumataç

Başında Er Bulunan Adlar:

Ercan, Erhan, Erkan, Erkul, Ertan, Ertuğrul

Başında El- takısı Bulunan Adlar:

Arap dilinin etkisiyle kullanılmış belirteç bu hâliyle isimlerde kalıplaşmıştır. El-Ahmet, El-Muhammed

Başında Geldi Bulunan Adlar:

Geldibek

Başında Hoş Bulunan Adlar:

Hoşbarmak “güzel gidiş”

Başında Muhammed / Muhammet / Mehmet/Mamat/Mamet/Mat/Met/Momo Bulunan Adlar:

Muhammed Arif, Muhammed Durdu, Muhammed Haşim, Muhammed Yar, Muhamme Ziya, Muhammedkul, Muhammet Cuma, Mehmet Akif, Mehmet Aşık, Mehmet Cuma, Mehmet Emin Mehmet Enver, Mehmetkul, Mehmet Niyazi, Mehmet Osman, Mehmet Ömer, Mehmet Saim Mehmet Seyit, Mehmet Veli, Mehmet Yusuf, Mehmet Ziya, MatOsman, MetOsman, Momoturdu

Başında Molla Bulunan Adlar:

Molla İbrahim, Molla Kut

Başında Tohto/Tokto/Tokta Bulunan Adlar:

Tohtobay, Tohtohoca

Sonunda Ay Bulunan Adlar:

Günay, Tunay

Sonunda Bag/Bay/Vay Bulunan Adlar:

Arapbay, Atabay, Ayubbay, Cihanbay, Coldoşbay, Çoşvay, Cumabay, Ergeşbay, Ermekbay, Gencebay, Kesikbay, Kocabay, Konakbay, Konukbay, Korgolbay, Kosokbag, Kozuvay, Közübay, Kurbanbay, Naymanbag/Naymanbay, Nisanbay “verimli mevsim, verimli bahar”, Orunbay “Zengin ordu, bayındır mahal”, Razıbay, Süyünbay, Temurbay, Toluvay “Dolun ay”, Topçuvay, Töröbay, Turduvay, Tursunbay, Yoldaşbay

Sonunda Bek/Vek/Beg/Bey Bulunan Adlar:

Bek/Vek > Beg > Bey şeklindeki ses değişimini kullanılan adlardan takip etmek mümkündür. Kelime +*bek* şeklinde Fars diline de geçmiştir. Astanabek, Atabek, Aybek, Aytbey, Berdibek, Canbey, Canibek, Cihanbek, Cumabeg, Ergeşbek, Garivek, Geldibek, Haribek/Harivek, Hırambek, İlaçbek/İlaşvek, Kamçıbek, Turdubeg, Turanbeg, Turatbek/Turatbeg; İsabeg/İsabey, İslambeg, Kasımbek, Keldibek, Kurbanbek, Kutanbek, Maksatbek, Ulumbeg, Orozbek, Taşvek, Toktobek, Toyçuvek, Turanbeg, Turatbek, Turdubek/Turduvek

Sonunda Berdi/Verdi Bulunan Adlar:

Egemberdi/Egemverdi, Gayıbverdi, Hudayverdi/Hudayi Bergen, İslamverdi, Kerimberdi, Urayverdi

Sonunda Boy (< Bay) Bulunan Adlar:

Cemboy, Eyübbay, Gokobay

Sonunda Can Bulunan Adlar:

Anulcan, Can Ali, Efecan, Emerecan, Hacamcan, Turgut Can

Sonunda Han Bulunan Adlar:

Atillehan, Avazhan, Cengizhan, Emethan, İlhan, Erkehan, Kırgızhan, Kocahan, Kulayhan, Kurbanbay, Kutanbay, Turduhan, Turnahan, Tunahan

Sonunda Eke Bulunan Adlar:

Arapeke

Sonunda Kul Bulunan Adlar:

Akimkul/Ekimkul, Kerimkul, Mehmetkul, Sultankul, Törökul

Sonunda Kulu Bulunan Adlar:

Ayetkulu, Ayıtkulu, Dostkulu, Hankulu

Sonunda Keldi Bulunan Adlar:

Törümkelde: Çekimli “*geldi*” fiili Kırgızca ses yapısına uygun olarak kullanılmıştır.

Sonunda Muhammed/Muhammet/Mehmet/Mamat/Mamet/Mat/Met/Momo Bulunan Adlar:

Kulmemet, Nurmammat, Nazermamat

(Birleşik İsim Yapısında Olup Gruplandırma Dışında Kalan Erkek Kişi Adları)

Hoşuvak, Gulamnebi “Peygamber nökeri”, İriskul / İrişgul / İrişgül “Bahtı gül”, Köksal, MetOsman, Satıvaldı/Satuvvaldır “Adanmış”, şergazi “Aslan gazi; (Ar.) ‘işgal eden’; Kırgız dilinde ise ‘gazadan saç çıkan’ şeklindeki müsbet anlamıyla kullanılmaktadır”

7.8. Kelime Bilgisi Açısından Kişi Adı Tasnifi:

7.8.1. Kök-Ek Durumuna Göre Kişi Adları

7.8.1.1. a. Kök Durumundaki Kişi Adları

7.8.1.1.1. Kadın Kişi Adı, Örnekler:

Alma/Elma, Altın, Ayım/Ayım, Ceyren, Cıpar, Cumuş/Yumuş, Çeçe, Enel, Hatun, İris Koñur, Marcak, Marcan, Meral, Muncak, Muncuk, Salkım, Sona/Suna, Tohta, Yıldız/Cıldız

7.8.1.1.2. Erkek Kişi Adı, Örnekler:

Aras, Coldoş/Yoldaş, Curus, Cürök, Çığıtıy, Çığdem, Dokto/bibi/, Karı, Koca/bay/, Kırgız, Manas, Taş/vek/, Uygur

7.8.1.2. Ek Seçimine Göre Kişi Adları

Çalışmanın bu bölümünde en çok kullanılan ekler öncelikli olarak sıralanmadan evvel genel bir bakışla maddelendirme yapılmış ve daha sonra ilgili örnekler aldığı ek durumuna göre başlıklandırılarak sıralanmıştır. Amaç kişi adlarında eklerin sıklık durumlarıyla ilgili tespitlere ulaşmaktır.

7.8.1.3. Kelime ve Eklerin Birleşimindeki Başlıca Ses Özellikleri

Bāşam “Bu akşam”, Būğül/Būğül “Bu yıl”, Bógön/Bogon/boon “Bugün” örneklerinde olduğu gibi tamlama mantığı ile kurulu kişi adı yapılarında yaşanan ses düşmesi ardında, ikincil uzunluklar bırakmıştır.

Bilelik durum eki “ile” “menen”dir: Sārmenen.

Satıvaldı < *Satıp* aldı kelimelerinde olduğu gibi /p/ zarf fiil eki kendisinden sonra ünlü gelirse yumuşamakta /v/’ye dönmekte. Bu şekilde gerçekleşmiş birleşik fiil tarzında kişi adları vardır.

Hāldār gibi *bay*, *bek*, *beg*, *bibi*, *han* gibi Türkçe kökenli kelimelerle birleşik ad yapılmaktadır. Bunun yanı sıra Farsça /+dār/ eki ya da Arapça *Molla*, *Hacı* gibi kelimelerle kurulu birleşik kişi adları vardır.

7.8.2. Çekim Ekiyle Kurulu Olan Kişi Adları

7.8.2.1. Hal Ekleri, İyelik Ekleri

7.8.2.1.1. Kadın Adı

İlkin “vasıta hâli kalıplaşması”, Güldan, Nurdan /+ Dan/ Ayrılma hâli kalıplaşması”

7.8.2.1.2. Erkek Adı

Egem(berdi), Törüm(keldi) “iyelik eki kalıplaşması”

7.8.3. Yapım Ekiyle Kurulu Olan Kişi Adları

7.8.3.1. İsimden İsim Yapan Yapım Ekleri

7.8.3.1.1. Kadın Adı

Cıminek, Çimilek /+ ek/, Güllü, Nazlı /+ IU/, Toycu /+ CI/, Toyluk, Zayluk/Zaylu /+ IIK/

7.8.3.1.2. Erkek Adı

Abdiş (+ ş), Ayılçı, Topçu, Toycu /+ CI/, Coldoş/Yoldaş /+ DAş/

7.8.3.1.3. İsimden İsim Yapan Yapım Ekiyle Kurulu olan Diğer Kişi Adı Örneklerinin Genel Sıralaması:

- + A)k: (Ak) Oğlak/Agulak, Tobak/Topak
- + ÇA: Ayça, Bugalça, Çeçe
- + Çı: (Abdul)kamçı, Ayılçı, Cücü, Elçi, Topcu(vay), Toycu
- + dAş: Kodaş/ Hudaş, Kurdaş, Yoldaş/Coldoş
- + dAn: Nurdan (olan), Gülden (olan)
- + dın: Aydın
- + En: Eren
- + I)N: Carkın(ay), İlkin, (Saar)Menen
- + ĞAç: Kaldığaç
- + IU: *Kuttu* (kutlu), *Aybattu* (heybetli) kişi adlarındaki gibi kelime sonunda /+IU/ sıfat yapma eki, /ü/’ya dönüşmeden evvel sertleşmekte ve kelimenin son sesi ikizleşmektedir.

(Ay)sulu, Güllü, Nazlı, Tatlı

+ lUk: Toyluk

+ m: Ayim, Cegem(bibi), Egem(berdi), Törüm(keldi)

+ n: Otın(çeç)

+ I+ ř: “Okşama Adları” Abdiş, Cemiş

7.8.4. Fiilden İsim Yapan Yapım Ekleri

7.8.4.1. **Kadın Adı**

Duygu, Kaldığaç, Satkın, Sepi “çeyiz, sepilen şey”, Sevgi, Serki

7.8.4.2. **Erkek Adı**

Kesik(bay), Umut

7.8.4.3. Fiilden İsim Yapan Yapım Ekiyle Kurulu olan Diğer Kişi Adı Örneklerinin Genel Sıralaması

-Ak: Konak(bay)

-GI: Duygu, Sevgi

-GIn/-KIn: Olgun-kIn; Erkin, Satkın

-I: Epi, Kozu, Selki, Sepi, Serki, Tolu(vay)

-Ek: Cı mıñek

-(I)k: Böcük, Kesik(bay), Kiçik(bü), Konuk(bay)

-kI: Cutañkı

-m: Özlem, Salkım, Sayım

-n: Besen, Böcön, Carkın, Çilen, Orun(bay), Solun, Tomolon, Tülen

-(I)r: Koçkor

-ş: Barış, Ceñiş(bek), Egeş(bey), Ergeşbey

7.8.5. Fiilimsi Öbeği

7.8.5.1. Kadın Adı

Durdu, Gülen, Kaldık, Satılmış, Turğan(bibi)

7.8.5.2. Erkek Adı

(Hoş) Barmak, Begen, Begdi, (Hüday) Bergen, Çapar, Ötegen, Tolgoy, Törü, Turdu, Turgan, Yaşar, Yılmaz

7.8.5.3. Fiilimsi Öbeğinde Yer Alan Diğer Örneklerin Genel Sıralaması

-An: Cakan, Gülen, Zınık

-(G)An: Turgan

-Ar: Çapar, Yaşar

-dU: Bardı(bek), Begdi, Berdi(bek), Durdu, Geldi(bek), Kaldı, Satuvvaldı, Turdu(bay)

-dUk: Kaldık

-(G)An: (Hüdayi) Bergen, Ötegen, Tolgan(ay), Turgan

-(K)In: Satkın

-mA: Burma

-mAk: (Hoş)barmak, Ermek(bay)

-mAz: Yılmaz

-miş: Satılmış, Tohtamış

-u-: Törü(vay)/törö(bay) “zarf-fiil kalıplaşmasıyla”

-y: Tolgoy, Torgoy

7.8.6. Çekimli Fiil

7.8.6.1. Kadın Adı:

Sevil, Tohta/Tohto “Dur, Bekle”, Umsun, Unsun

Hasal, Satıvaldı, Turduhal, Turduhan

7.8.6.2. Erkek Adı:

Çapar, Dursun, Korgol, Törümkeldi, Tursun, Urayverdi

7.8.6.3. Çekimli Fiil Şeklinde Olan Diğer Örneklerin Genel Sıralaması

Tohta/Tohto “Dur, Bekle”

-(I)l: Bürül, Köyköl, Koñul, Korgol(bay), Sevil, Siypel,

-(s)Un: Tursun, Umsun, Unsun

-Ad/y-: Kulay

-n-: Begen, Süyün, Tomolon

-(I)r-: Umsur

-(u)t:-Turat, Turgut

7.9. Kelime Öbekleri Açısından Kişi Adı Tasnifi

Kişi Adları, Seçmen Listesi ve Örneklem Grubunun Adları ile bu grubun cevapları doğrultusunda oluşturulmuş:

Kırgızca Olduğu Bilinen Adlar; Beğenilmiş Adlar; Verilmek/ Değiştirilmek İstenilen Adlar arasındaki Türkçe kökenli bazı adlandırmalardan seçilerek düzenlenmiştir.

7.9.1. Unvan Öbeği:

Karşılaşılan unvan kelimeleri arasında + bibi “hanım”, başta ya da sonda olabilmektedir. Güngördü tez çalışmasında *kişi adları tamlayıcıları* başlığı altında değerlendirdiği unvanların bir kısmının erkeklere verilen rütbe isimleri olduğunu, bir kısmının da kadın ile erkek adlarında ortaklaşa kullanıldığını ve bunların kız adlarıyla çoğu kez bitişik yazıldığını bildirir (Güngördü, 1991: 1).

Alp Eski Türkler’de ancak büyük cesâret isteyen işleri başaran, han ve beyin etrâfında seçkin bir zümre teşkil eden kahramanlardan her biri; Eski Türklerde kullanılmış bir unvan sözü. Kadın adı için kullanılmıştır.

Ay: /Ay/ sözü tıpkı /göl/, /sulu/ gibi kadın adlarında sık kullanılmış bir tamlayıcı olsa da erkek adları için de geçerlidir.

Bay/Boy “Zengin, bey” anlamında erkekler için kullanılmıştır.

Bibi/bi/ bü/vü “Hanım, büyük hanım, hanımefendi” anlamında kadınlar için kullanılmıştır.

Bike/büke “Hanım, kadın, kız” anlamında kadınlar için kullanılmıştır.

Bebe “Hanım, kadın, kız” anlamında kadınlar için kullanılmıştır.

Bek/Vek/Beg/Bey “Bey” anlamında daha çok erkekler için kullanılmıştır.

Han “Eski Türk devletlerinde hükümdar” anlamındadır. Taşındığı üstünlük ve kuvvet algısıyla erkek ve kadın adları için ortak düşünülüp kullanılmıştır.

Kul: İrisgul < İrisgul: T+ Far “bahtı gül” kelimesindeki gibi kimi örneklerde çiçek adı /gul/dan dönüşmüş olabileceği mümkündür. Satunkul, Kerimkul örneklerinde olduğu gibi kimi örneklerde de Türkçe /kul/ kelimesi “köle” anlamıyla kişi adlarının önünde “Ekimkul < Hekimkul” ya da arkasında “Nazarkul”; kadın ya da erkek kişi adlarını birleşik yapı hâline getirmek için kullanılmaktadır. Yalnız erkek adlarında sıklık oranı daha yüksektir.

Tekin Eski Türk devletlerinde hükümdar ailesinden olan, prens, tigin²⁰ ihtiva ettiği üstünlük çağrışımı gereği erkek ve kadın adları için ortak kullanılmıştır.

7.9.1.1. Unvan Öbeği Kadın Kişi Adı:

Alimehan, Almahan, Arzuhan, Asılhan, Asilhan, Aslıhan, Aslıalp, Atimbibi, Aytbibi, Aysulu, Aytbü, Bazarhan, Bebesenam, Beşbibi, Bibicemal, Bibigayrime, Bibihava, Bibikonul, Bibiturhan, Bibizupun, Bibigül, Bibisara, Bibisarah, Bibisure, Bibiyakut, Bibiziya, Canbibi, Cegembibi, Cemalbibi, Cembibi, Ceñibek, Cihanbibi, Cumahan, Çınıhan, Durdubibi, Durduhan, Erkehan, Etimbibi, Gencehan, Gülalp, Gültekin “Gül Emir”, Kutbibi, Kicikbü, Muncakbibi, Napahan, Nevirehan, Nurhan, Orunbebe, Pistabibi, Rizbebe, Ruzbibi, Serehan, Seherbibi, Seyrehan, Solabibi, Sonohan, Taşbebe, Taşbibi, Taşvü, Toktabibi, Turduhan, Turganbibi, Turhanbibi, Ulukbü, Üvganbibi, Ziyadahan

²⁰ wiktionary, 2017

7.9.1.2. Unvan Öbeği Erkek Kişi Adı:

Astanabek, Atabek, Atillehan, Avazhan, Aytbey, Aytekin “Ay Prens, Emir”, Berdibek, Canbey, Canibek, Cemboy, Ceñbey, Ceñişbek, Cihanbek, Cumabeg, Cumahan, Doktobibi, Egeşbey, Ergeşbay, Erkehan, Eyübbey, Eyüphan, Ğarivek / Harivek/Haribek/ Herivek, Gokoboy, Hekimbeg, Hırambeg, İsabek, İsabey, İslambek, Kamçibek, Kasimbek, Keldibek, Kırgızhan, Kocahan, Kulayhan, Kurbanbeg, Maksatbeg, Mir Ahmet, Orozbek, Ömürbek, Taşvek / Taşbek, Toycubek / Toycuvek, Turanbeg, Turduhan, Turnahan

7.9.2. Fiilimsi Öbeği²¹

7.9.2.1. Fiilimsi Öbeği Kadın Kişi Adı

Durdu, Gülen, Kaldık, Satılmış, Turğan (bibi)

7.9.2.2. Fiilimsi Öbeği Erkek Kişi Adı

(Hoş) Barmak, Begen, Begdi, (Hüday) Bergen, Çapar, Ötegen, Tolgoy, Törü, Turdu, Turgan, Yaşar, Yılmaz

7.9.3. Tamlama Halinde Kişi Adları

7.9.3.1. Ad Tamlaması

7.9.3.1.1. Ad Tamlaması Biçiminde Kurulu Kadın Kişi Adı

Anargül “narın gülü”, Bahargül “bahar mevsimin gülü”, Cansu “canın suyu”, Cihanbibi “cihanın hanımı”, Çınargül “çınarın gülü”, Gülasel “gülün balı”, İriskul, Karaçaç “kara saç”, Satunkul.

7.9.3.1.2. Ad Tamlaması Biçiminde Kurulu Erkek Kişi Adı

Dostkulu, Hankulu, Sultankul “Sultanın kulu”, Taşvek “taş (kadar sağlam) bey”

7.9.3.2. Sıfat Tamlaması

7.9.3.2.1. Sıfat Tamlaması Biçiminde Kurulu Kadın Kişi Adı

“Acuü < Hacuvü < Hacubü < Hacubi < Hacabibi / Hacibibi “Hacı hanım”; Agulak “ak oğlak”, Altınçeç “altın petek”, Asilhan, Ayçürök “ay ‘kadar parlak olan’ yürek”, Ayımhan, Aysulu “güzel ay”, Carkınay “parlak ay”, Gülçehre “gül gibi çehre”, Gümüşay, İlknur, Songül, Tatlılülü, Nurten

7.9.3.2.2. Sıfat Tamlaması Biçiminde Kurulu Erkek Kişi Adı

Aybek, Aybala, Altmış “Altı ve ‘10 değerini bildirir /mı/’ kelimesi: Altı tane on”, Kesikbay, Kocahan, Konakbay, Konukbay “zengin konuk”, KulMehmet, Mir Ahmet, Müslümankul, Süyünbay “Sevinç(li) Zengin(lik)” “Şergazi “aslan gazi”, Turatbeg “sabit kadem bey”, Tunay “şeffaf ay”, Yoldaşbay “zengin yoldaş”

7.9.4. Kısa Cümle Öbeği:

7.9.4.1. Çekimli Fiil ile Kurulu Tek Addan Oluşan Kısa Cümle Öbeği

7.9.4.1.1. Kadın Kişi Adı:

Sevil, Tohta/Tohto “Dur, Bekle”, Umsun, Unsun

²¹ Yapım ekleri konusunda eklerin genel sıralaması bölümünde de *Fiilimsi Öbeği* ele alınmıştır.

7.9.4.1.2. Erkek Kişi Adı:

Dursun, Korgol, Tursun

7.9.4.2. Çekimli Fiil ile Kurulu Birleşik Addan Oluşan Kısa Cümle Öbeği**7.9.4.2.1. Kadın Kişi Adı:**

Hasal, Satıvaldı, Turduhal, Turduhan

7.9.4.2.2. Erkek Kişi Adı:

Berdibek, Begen, Doktobibi/Tohta/Tohto/Tokta “Sakin kal”, Egemberdi, Gayıpverdi, Hoşbarmak “Güzel gidiş, hoş varış”, Hoşöl, Hudayverdi, Hüdayi Bergen, İslamverdi, Keldibek, Kerimverdi, Korgulvay, Koçkorvay, Köksal, Momoturdu “Muhammet Durdu”, Satuvvaldır, Süyünbay, Şenol, Tohtobay, Tohtobeg, Tohtohoca, Toktosun, Tomolon, Törümkelde, Turanbeg, Turduhan, Tursunbay, Urayverdi

8. Tartışma ve Sonuç

Kırgız dilinin güneybatı ağzı grubuna dâhil olan İçkilik ağzına bağlı Ulupamir Kırgız ağzında kullanılmakta olan kişi adlarının ele alındığı bu projede, mevcut dil yapısı içinde ad koyma geleneğinin günümüz temayülleri, toplumsal değişim ve gelişim süreciyle ilintili olarak değerlendirilmiştir. Ad koyma alışkanlıkları yorumlanırken Ulupamir ağzındaki baskın ses özellikleri göz önünde tutularak kişi adları yapı bakımından incelenmiştir.

Ulupamir halkının ad koyma alışkanlıkları Türkiye Türkleri’ndeki genel geçer eğilimlerle uyumlu bir süreç takip etmektedir. Bununla birlikte *Büü/ Bi < Bey* örneğinde olduğu gibi sesin kaydığı ya da düştüğü durumlarda kelimelerde yaşanan ikincil uzun ünlü durumu benzeri Kırgızların kendilerine has ağzı özelliklerinin etkileri kullanılan kişi adlarında görülmektedir.

Türkiye Türkçesiyle olan etkileşimler sebebiyle, Ulupamir’de konuşulan Kırgız dili ağzı ile Pamir coğrafyasındaki İçkilik ağzı arasında bazı farklılıklar vardır. Pamir’den ayrı geçen süre zarfında gençlerin kendi ana dilleri kadar yaşadıkları coğrafyaya ait standart dili de işlek kullanmaları bu etkileşimin en önemli sonuçlarından biridir. Kırgız İçkilik boyunun idrak ettiği tarihî ve siyasî süreçler neticesi İçkilik ağzı hem Özbek, Uygur ve Karluk Türkçelerinden etkilenmiş hem de diğer Kırgız güneybatı ağızları gibi Arap ve Fars dillerinden yoğun bir şekilde alıntılama gerçekleştirmiştir (Kılıç, 2003: 81).

Ulupamir kişi adlarında en fazla tercih edilen isimlerin inancı simgeleyen adlar olduğu tespit edilmiştir. Bu tespit, Türkiye kişi adları sıklık oranı sonuçlarıyla uyumludur. İnancın millî birikimler üzerindeki etkisi toplumsallık içeren her ilişkide olduğu gibi adlandırma faaliyetinde de dinî motifler şeklinde kendini göstermiş; Türk isim kültüründe olduğu gibi Ulupamir Kırgız halkı arasında da inancı simgeleyen adlar önemszenmiştir. 2016 ADNKS²² kayıtlarına göre, 2003 doğumlu kadınlardan halen hayatta olanların isim sıralaması yapıldığında; ilk sırada “Zeynep” isminin bulunması, aynı yıl için “Merve” isminin 5. sırada yer alması; 2003 doğumlu erkeklerden halen hayatta olanların isim sıralaması yapıldığında ilk sırada “Yusuf” isminin bulunması, aynı yıl için “Muhammed” isminin 19. sırada (TUİK, 2017)²³ anılmasını bir dinî etki yansıması şeklinde değerlendirmenin mümkün olduğu daha önceden belirtilmiştir. Türkiye genelindeki dinî etkinin Ulupamir Seçmen Listesi’ndeki izdüşümü, yaygın kanının ikrarı hükmündedir. Kadın adı olarak Fatma (11), Ayşe, Hatice ve Zeynep (9); erkek kişi adı olarak “Mehmet (30), Ahmet (18), Muhammed (13) adının sıklık derecesi ve “Abd-” ile başlayan birleşik adların kullanım sıklığı bahsi geçen dinî ad verme geleneğinin baskın unsur olduğunu göstermektedir. *Aile büyükleri adlarının* ataya hürmeten kullanımı hariç tutulursa bu

²² Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi

²³ <http://www.tuik.gov.tr/> (31 Ocak 2017)

adlar, inanca dair etkilenme sonucu konulmuş adlar ile aynı kaynaklardan gelmedir. Dolayısıyla bunların bir kısmının aynı hassasiyetle dinî ad olarak konulduğu varsayılabilir.

Kişi adlar üzerinden, yapısal anlamda tek kelime ve birleşik kelime ayrımı yapıldığında kadın kişi adı tek kelime 218, birleşik kelime tamlama şeklinde ve ikili ad olarak 166; erkek kişi adı tek kelime 201; birleşik kelime yine tamlama şeklinde ve ikili ad olarak 301 olduğu belirlenmiştir. Değişen sosyo ekonomik yapı ile birlikte daha az çocuk sahibi olma isteğinin oluşumuyla çocuklara iki isim koyma eğilimi de artmıştır. Özellikle tek çocuk sahibi olmayı tercih eden çekirdek aile bir isim konusunda karar vermeyince anne ile babanın her ikisinin de seçtiği isimleri bebeğe koymak istemesi sebebiyle son 10 yıldır Türkiye genelinde çocukların kimliklerinde iki isim bulunması çok sık karşılaşılan bir durumdur (Yavuz, 2014).²⁴ Bu durumun çalışmada belirlenen verilerle, kısmen de olsa örtüşmemesi Ulupamir halkının aile yapısının geleneksel çizgiden tam ayrılmadığının göstergesi olarak yorumlanabilir.

Bir milletin belli devirlerde uğradığı saldırı ve istilalar, bunların ardından dayatılmış mecburî kitlesel yer değiştirme hareketleri ve yaşamak zorunda kalınmış farklı coğrafi ve jeo-politik şartlar; tabiatıyla kişi adlarını ve ad verme eğilimlerini geçmişten bugüne değiştirecektir. Yerleşilen topraklardaki toplum ile aile yapısı ve inançta bir olma, ad vermede egemen olan düşünce ve duygu dokusunun da ortaklığı anlamına gelebilir. Ama bu durum kişi adları için kısmen geçerlidir. Çünkü itici gücünü inanç ve gelenekten almış sosyal psikoloji ortaklığı, kavram ve simge ortaklığı sağlasa da dilin ses yapısına nüfuz eden bir birlikteliği oluşturmaz. Ama bu bir ayrışmayı değil; Orta Asya Türk diline özgü ahengin Anadolu'ya eklediği zenginliği yansıtır. Kırgız kimliğinin damgası olan bu zenginlik, günümüzde eski çeşitliliğini her an kaybetme tehlikesi içindedir. Dolayısıyla bu kültürel zenginlik ile ilgili türlü saha incelemelerinin yapılması kaybı yerinde değerlendirme açısından gereklidir.

Sosyo-kültürel izlerin alfabetik kodları denilebilecek kişi adları dil bilimi çerçevesinde tasnif edilmiştir. Anadolu topraklarına Kırgız Türklerince aktarılan değerler birikimi kaybolmadan Ulupamir'e özgü kültürel mirasın özünü ve çeşitliliğini muhafazaya katkıda bulunmak ve Türk onomastiğinin yorumlanması çalışmalarına malzeme zenginliği sağlamak bu incelemenin amaçlarındandır.

KAYNAKÇA

- Akbaba Dilek Ergönenç (2012). “*Nogay Türklerinde Kişi Adları*”, Dil Araştırmaları, Sayı.10; sayfa 99-122.
- Aksan, Doğan. (1977, 1982). Her Yönüyle Dil 1,3 Türk Dil Kurumu Yayını, Ankara
- (1987). Her Yönüyle Dil. Cilt I., Atatürk Kültür ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, Ankara.
- Aksoy, Ö. A.; Barlas, A.; Bayraktaroğlu G.; Çıngı, A.; Dikmen, A. (1988): Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Yayınları, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Alimova Jyldyz (2011). *Türkiye Türkçesi Ağzıları İle Kırgız Türkçesinin Söz Varlığı Açısından Karşılaştırılması.*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, (Danışman Prof. Dr. Gürer Gülsevin), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Lehçeleri Anabilim Dalı, İzmir.

²⁴ Yavuz Sevil (2014). “*Bebeğinize İki İsim Koymanız Doğru Değil!*” <http://www.milliyet.com.tr/bebeginize-iki-isim-koymanız-dogru-degil--pembenar-yazardetay-aile-1816026/>

- Alkaya Ercan (2011). “*Tatar Türklerinin Kullandığı Türkçe Kişi Adları Üzerine Bir Değerlendirme*” (An Evaluation on Peron Names Used by Tatar Turks), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (Journal of Social Science), sayfa 115-137, Elazığ.
- Ayverdi, İlhan (2005). Misalli Büyük Türkçe Sözlük, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul.
- Banguoğlu T. (1974) Türkçenin Grameri, Baha Matbaası, İstanbul.
- Baran, Mine (2014). “*Pamir Yaylası’ndan Ulupamir Köyü’ne Kırgızlarda Sosyo-Kültürel Yaşam ve Mekanın Dili*” bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi, Journal of Social Sciences of the Turkic World, Ahmet Yesevi Üniversitesi, sayı: 68, s.43-58, Ankara.
- Caferoğlu Ahmet (1961). “*Türk Onomastiğinde Köpek Kültü*”, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten, sayfa 1.
- Caparov Ş. (2004). Adam Attarı-El Baylığı, Bişkek, Obşestvenniy Fond Sodeystviya obrazovaniyu: Bişkek.
- Clausan Sir Gerard (1972). An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish, Oxford At The Clarendon Press.
- Coldaşbaev Anvar S.; Yoldaş M. Asif (2016). “*Hristiyanlık ve İslamiyetin Rus ve Kırgızların Ad Koyma Geleneklerine Etkileri*”, Uluslararası Türk Kültür Coğrafyasında Sosyal Bilimler Dergisi (TURKSOSBİLDER) cilt 01, sayfa: 31-38.
- Çelik, Celaledin (2005) İsim Kültürü ve Din. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Dilipak Abdurrahman, Dilipak Asiye, Meriç Nevin, (1996). Ansiklopedik İsim Sözlüğü Risale Yayınları, İstanbul
- Dor, Remy (1988). “*Türkiye Kırgızları*” (çev. Levent Yüksel), Tarih ve Toplum 9: 348-353.
- Ergin, Muharrem (2000). *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Yayınları, İstanbul.
- Gökalp, Z. (1991). Türk Uygarlık Tarihi, (Hazırlayan: Yusuf Çotuksöken), İnkılap Kitabevi, İstanbul.
- Gömeç, Saadettin (2011). Kırgız Türkleri Tarihi, Berikan Yayınevi, Ankara
- Gülensoy, Tuncer (1999). “*Türk Kişi Adlarının Dil ve Tarih Açısından Önemi*” Türk Dil ve Edebiyat Dergisi (Türk Dili) C: 1999/I, Sayı: 565; sayfa.3-8.
- Güngördü Erol (1991). “*Ana Çizgileriyle Türk Kişi Adları Sistemi*”, yayımlanmamış Yüksek Lisan Tezi, (Tezi Yöneten: Yrd. Doç.Dr. Leylâ Karahan), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bölümü, Ankara.
- <http://drmurataydin.com/turk-mitoloji-ansiklopedisit.pdf> (e.t. 05.03.2018)
- <http://interrailturkiye.com.tr/vanda-oldugunua-sasiracaginiz-kimiz-icebileceginiz-koy/>(e.t. 12.11.2017)
- https://ipfs.io/ipns/tr.wikipedia-on-ipfs.org/wiki/Tanr%C4%B1_Da%C4%9Flar%C4%B1.html (e.t. 06.02.2017)
- http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_kisiadlari&view=kisiadlari (e.t. 11.07.2017)
- <http://tr.wiktionary.org/wiki/tigin> (e.t. 21.03.2017)
- http://tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=1332 (e.t. 07.07.2017)
- <http://www.ensonhaber.com/kirgiz-turkleri-vani-terk-ediyor-2015-01-23.html> (e.t. 09.03.2018)

- <http://www.filozof.net/Turkce/nedir-ne-demek/12602-fergana-nerede-neresi-tarihi-hakkinda-bilgi.html> (e.t. 10.08.2017)
- <http://www.milliyet.com.tr/bebeginize-iki-isim-koymaniz-dogru-degil--pembenar-yazardetay-aile-1816026/> (e.t. 09.03.2018).
- <http://www.nufusune.com/ercis-ilce-nufusu-van> (e.t. 15.06.2017)
- <http://www.tdk.gov.tr> (Kişi Adları Sözlüğü) (e.t. 14.08.2017)
- <http://www.turktarihim.com/Kirgizlar.html> (e.t. 15.04.2017)
- İnan Abdülkadir (1965), “Kazak ve Kırgız Yazı Dillerinde Dudak Benzeşmesi (Labial Attraksiyon) Meselesi” Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten, 1964, sayfa. 67-76 Ankara
- Kalın, İbrahim (2016), Ben, Öteki ve Ötesi (İslam-Batı İlişkileri Tarihine Giriş), İnsan Yay. s. 331, 4. Baskı, İstanbul
- Kalilov K. (1983). Cakşı Salt- Caşoo Körkü. Frunze Kırgızstan
- Karasar, Niyazi (2014). Bilimsel Araştırma Yöntemi. (26. Basım), Nobel Yayınları Ankara.
- Kayıpov S. (2010). “Ethnological Review of the Van Kyrgyz”, International Journal of Central Asian Studies, 2010/14 Seoul, Korea, s. 181-199.
- Kılıç, Filiz (2003). “Kırgız Türkçesinin İçkılık Ağzı”, Kök Sosyal ve Stratejik Dergisi, Vol. V., Num, 1. (Spring) s. 81-135
- Kırgız, Ayşe Nur (2009). “Van Ulupamir Kırgız Ağzı Üzerine Derleme Çalışması (İnceleme-Metin-Sözlük)” Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Türk Dili Bilim Dalı, (Tez Danışmanı: Doç. Dr. Gülşen Seyhan Alışık), İstanbul.
- Ligeti, Lajos (1925). “Kırgız Kavim İsminin Menşei”, (çev. Ragıp Hulusi Bey), Türkiyat Mecmuası I: 235-249
- Mukambayev C., (1957). “Kırgız Tilinin Dialektlerinin Klassifikatsiyası”, Mugalimder Gazetası, 24 Ocak 1957 sayısı.
- Nirun, Nihat ve M. Cihat Özender (1990). Türk Sosyo-Kültürel Yapısı İçinde Adetler, Örfler, Görenekler, Gelenekler, (Milli Kültür Unsurlarımız Üzerinde Genel Görüşler’den ayrı basım olarak) Sayfa. 251-264, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, Ankara.
- Ohala, John J (1997). “Sound Symbolism”, Proc. 4th. Seoul International Conference on Linguistics (SICOL), 11-15 Aug., s. 98, Seoul.
- Ögel, Bahaeddin (2001). Türk Kültürünün Gelişme Çağları, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Pekaçar Çetin. (1995). Pamir (Afganistan) Kırgız Türkleri Ağzı, Doktora Tezi (Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ahmet B. Ercilasun), Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- (1997). “Pamir Kırgız Türkleri”. Yeni Türkiye 19: 1299-1303.
- Pulleyblank, Edwin G. (1990). “The Name Of Kirgiz”, Central Asiatic Journal, 34, Weisbaden: 98-108
- Rásonyi, László (1963). “Türklükte Kadın Adları”, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten, sayfa 63-87, Ankara.

- Sağır, Adem (2011) “*Sürgün Sosyolojisi Bağlamında Van-Ulupamir Kırgız Türkleri ile Oş-Karadenizli Türkler Üzerine Uygulamalı ve Kıyaslamalı Bir Çözümleme*”, Turkish Studies, International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 6/4 Fall, 2011, p.263-286, Turkey.
- (2012). Zorunlu Göçler, Sürgünler ve Yol Hikâyeleri: Ulupamir Kırgızları Örneği, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Sakaoğlu, Saim (2001). Türk Ad Bilimi I: Giriş, Türk Dil Kurumu Yay. s. 9-10-11, Ankara.
- Saray Mehmet (1993). Kırgız Türkleri Tarihi, Yeni Türk Cumhuriyetleri Serisi-3, İstanbul.
- Saussure, F. (1998). *Genel Dil bilimin Dersleri*. (çev. Berke Vardar) s.111- s. 114, Multilingual Yay., İstanbul.
- Svantesson, Jon-Olof, “Sound Symbolism: the role of Word sound in Meaning” WIREs Cognitive Science, Wiley Periodicals, Mar., 2017, s.1-3.
- Şişman R. Şenay (2018). Kişi Adları Üzerine Dilbilimsel Çalışma, Muş Alparslan Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi, Sonuç Raporu, Muş.
- Vaman Shivram Apte (2004). The Student’s Sanskrit-English Dictionary (Revised-Enlarged) s. 187; toplam sayfa sayısı. 664, (Containing Appendices on Sanskrit Prosody and Important Literary and Geographical Names in the Ancient History of India) Motilal Banarsidass Publishers (1970) Private Limited, Delhi.
- Yudahin, K. K. (1998). Kırgız Sözlüğü (S.S.C. B. Bilimler Akademisinin Doğuyu İnceleme Enstitüsü, (Türkçeye çeviren: Abdullah Taymas), Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları:93-121, cilt:1-cilt: 2, Ankara.
- Yunusaliyev B. M. (1971). Kırgız Dialektologiyası, Frunze, Mektep Basması.
- Ekler:** (Şişman, 2018).

Tablo 15. *Referandum Seçmen Listesi’nden bir bölüm.*

1.	Abide Altuğ (Ar.)
2.	Acaip Ufuk (Ar.)
3.	Afide Kutlu (f <b; (Ar.)
4.	Ağulak Şanlı
5.	Akılai Kutlu
6.	Alime Ulu (Ar.)
7.	Almahan Levent
8.	Aygül Timur (Türk.+ Fars.)
9.	Ayim Kutlu
10.	Aytibi Sucu (Ar.+ Türk.)
11.	Bahtgöl Güven (Fars.+ Fars.)
12.	Bahtgöl Güven
13.	Bakit Şah (Fars.)
14.	Baktı Bilgiç
15.	Barazhan Erol (Fars.+ Türk.)

Tablo 16. Örneklem Grubunun Adları Frekans Tablosu'dan bir bölüm.

İsminiz Nedir?					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	ABDULKAMÇI	1	1,0	1,0	2,9
	AÇELYA	1	1,0	1,0	3,8
	AKULAK	1	1,0	1,0	4,8
	ALTIMIŞ	1	1,0	1,0	5,8
	ALTINAY	1	1,0	1,0	6,7
	BARDİBEK	1	1,0	1,0	15,4
	GÜLDERHAN	1	1,0	1,0	34,6

Tablo 17. Örneklem Grubunun Beğendiği Kırgız Kadın Adları Frekans Tablosu'ndan bir bölüm

En çok beğendiğiniz Kadın Kırgız ismi hangisidir?					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	1. ANARGÜL	1	1,0	1,0	5,8
	2. ATİM	1	1,0	1,0	8,7
	3. AYÇÜRÖK (Türk.)	2	1,9	1,9	12,5
	4. CANARA	1	1,0	1,0	27,9
	5. CARKINAY	1	1,0	1,0	28,8
	6. CENİBEK	1	1,0	1,0	29,8
	7. ÇIKDE	1	1,0	1,0	31,7

Tablo 18.-19. Örneklem Grubunun Beğendiği Kırgız Erkek Adları Frekans Tablosu'ndan bir bölüm/ Değiştirmek Mümkün Olsa Konulması Düşünülen Adlar Tablosu'dan bir bölüm (Kadın Kişi Adı ve Erkek Kişi Adı Ayrımı Yapılmaksızın)

En çok beğendiğiniz Erkek Kırgız ismi hangisidir?					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	AYTEKİN (Türk.)	1	1,0	1,0	23,1
	AZAMAT	3	2,9	2,9	26,0
	BAVIRŞAN	1	1,0	1,0	26,9
	BEGAT	1	1,0	1,0	27,9
	ÇAPAR	1	1,0	1,0	37,5
	ÇÜPRÖ (Türk.)	1	1,0	1,0	38,5
	DANYAL	1	1,0	1,0	39,4
	DOSTKULU	1	1,0	1,0	40,4
	GOKOBOY (Türk.)	1	1,0	1,0	43,3

Kendinize Bir İsim Vermek Mümkün Olsaydı, Değiştirebilseydiniz, Hangi Adı Seçerdiniz					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	ALYA	1	1,0	1,0	2,9
	ARAS	1	1,0	1,0	3,8
	AYKIZ	1	1,0	1,0	14,4
	AYPERİ	1	1,0	1,0	15,4
	BASUŪ	1	1,0	1,0	21,2
	BURMA	1	1,0	1,0	24,0